

MENNESKE RET & VRANG

DEN DANSKE HELSINKI-KOMITÉ FOR MENNESKERETTIGHEDER

Koranaftændinger:

Ytringsfriheden er ikke absolut. Det bør folketingspolitikere gøre sig klart.

Af Claus von Barnekow

1. Med sit "Forslag til Lov om ændring af straffeloven (Forbud mod utilbørlig behandling af genstande med væsentlig religiøs betydning for et trosamfund)" offentliggjort den 25. august tager regeringen affære, og Folketinget skal nu tage stilling i det forestående Folketingsår, der indledes i oktober.

<https://www.justitsministeriet.dk/wp-content/uploads/2023/08/Lovforslag.pdf>

2. Ytringsfriheden er en grundlæggende menneskeretlig værdi. I Danmark og europæiske lande er ytringsfriheden dog begrænset. Den er således ikke nærmest absolut som i USA, og Danmark er ikke USA.

Indtil begyndelsen af august havde ingen fundet det relevant at pege på at "Den Europæiske Menneskerettighedskonvention" (EMRK) indgået i Europarådet siden 1953 har gyldighed for Danmark. I 1992 blev EMRK inkorporeret i dansk lovgivning. D.v.s. EMRK er en del af dansk ret. Og ifølge konventionens artikel 10.2. kan ytringsfriheden efter nærmere bestemmelse underkastes restriktioner, jf. teksten i faktaboksen (side 4, red.).

Selv ikke den mest inkarnerede tilhænger af et strukturalistisk historiesyn kan hævde at et enkeltindivid ved sin opførsel ikke kan have voldsom og indgribende betydning i og for et samfund, hvis man skulle dømme efter mediernes indhold i de sidste uger. Men skal det gode gamle musketerprincip "alle for en" finde anvendelse, når det gælder koranaftænding som ytringsfrihedsmarkør?

Den i sig selv betydningsløse politiske dilettant og infantilt provokerende advokat og teologistuderende Rasmus Paludan formår gennem sin vedvarende cirkusagtige, men hadefulde afbrænding af Islams centrale religiøse tekst Koranen i den grad at udnytte, misbruge og problematisere ytringsfrihedsbegrebet. Paludan har ikke tanke for andet end sin egen fornemmelse for Islam. Den kan udtrykkes på de sociale medier, i medierne, i tidsskrifter eller i hans eventuelle baghave. Spar os andre. Måske skulle han

med sin indsigt skrive en bog om Koranen i stedet for at brænde den!

I øvrigt: Hvor meget belaster hans gøren og laden mon ordensmagten mandskabsmæssigt?

3. Forhenværende og nuværende politikere og ministre, erhvervsfolk, intellektuelle, journalister, jurister, kommentatorer, professionelle meningsmagere, teologer m.v. er blevet refereret og har skrevet fyldige kommentarer om, hvad der kan, burde eller skulle gøres ved den

Demonstranter samlet foran den svenske ambassade i London til en protest mod afbrænding af koranen. London, Storbritannien, 28. januar 2023. Foto: Shutterstock

Kolofon

MenneskeRET&VRANG udgives af Den Danske Helsinki-Komité for Menneskerettigheder, som er en selvstændig frivillig organisation, der arbejder for styrkelse af demokrati, menneskerettigheder og mindretalsbeskyttelse i OSCE-regionen.

MenneskeRET&VRANG bringer artikler om menneskerettighedsspørgsmål i Danmark og andre OSCE-lande, artikler om Den Danske Helsinki-Komités egne projekter, nyheder fra andre nationale Helsinki-Komiteer samt fra relaterede menneskeretsorganisationer for at skabe opmærksomhed om menneskerettighedsproblemer.

MenneskeRET&VRANG udkommer 3-4 gange årligt.

Artikler og bidrag tegner ikke nødvendigvis Komiteens og redaktionens holdninger.

Redaktion: Sune Kjærsgaard Dahlgreen (redaktionsleder), Karsten Fledelius, Philip Maschke, Hanne Severinsen og Asbj rn L. Storgaard (ansvarlig over for presseloven)

Redaktionen sluttede den 20. september 2023.

Oplag: 400

Tryk og layout: Hellbrandt TrykCenter, Hvidovre

ISSN: 1604-6854

Bestyrelse

Asbj rn L. Storgaard (formand), Leif L nsmann (næstformand), Karsten Fledelius (kasserer), Christoffer Badse, Gerd Battrup, Julie Arnfred Bojesen, Ole Meldgaard

Rådgivende Gruppe

Ib Alken, Finn Andersen, Lars Blinkenberg, Henrik Brade Johansen, Lars G. Busck, Suzanne Danneskiold-Lassen, Henrik D cker, Bjørn Elmquist, Jakob Erle, Jørgen Estrup, Charlotte Flindt Pedersen, Kim Frederichsen, Mirjam Gelfer-Jørgensen, Henning Gjellerod, Thorkild Høyer, Torben Ish y, Anders Jerichow, Morten Kj rum, Dieter Paul K ssner, Jytte Lindgård, Mikael Lyngbo, Camilla Magid, Tue Magnussen, Siegfried Matlok, Jacob Mchangama, Georg Metz, Michael Metz M rch, Niels-Jørgen Nehring, Klaus Carsten Pedersen, Bodil Philip, Lars Plum, William Rentzmann, Sven Risk r, Valentyna Shapovalova, Villo Sigurdsson, Jens Vedsted-Hansen, Birgitte Vestberg, Poul Guillaume, Kjeld Aakjær.

Sekretariat

Claus von Barnekow, Irina Bj rn , Karsten Fledelius, Carl Erik Foverskov, Svend Jensen, regnskabsfører, Lena Jørgensen, Sune Kjærsgaard Dahlgreen, Philip Maschke, Søren Riishøj, Julia Samokhvalova, Hanne Severinsen, Arne Stevns, Helle Vallø.

Har du lyst til at støtte os som medlem af Den Danske Helsinki-Komité eller at bestille det næste

MenneskeRet & Vrang som prøvenummer, så kontakt os:

**Den Danske Helsinki-Komité for Menneskerettigheder
Bredgade 36 B · 1260 København K · Telefon 3391 8118
E-mail: post@helsinkicommittee.dk · www.helsinkikomiteen.dk**

Facebook:

Den Danske Helsinki-Komité for Menneskerettigheder

Den danske Helsinki-Komité for Menneskerettigheder blev dannet i 1985 som en del af den daværende internationale Helsinki Federation. Som andre nationale Helsinki-komiteer og grupper arbejder den danske komité ud fra Helsingfors-aftalen fra august 1975, som skabte grundlaget for Conference for Security and Cooperation in Europe (CSCE), siden 1994 OSCE. Sikkerheden og samarbejdet imellem staterne i Europa, inklusive den daværende Sovjetunion samt USA og Canada, hviler på to forudsætninger: Garanti for, at grænserne kun kan ændres ved fredelige midler, og at de individuelle menneskerettigheder respekteres. Aftalen medførte, at menneskerettighederne kom til at spille en langt mere fremskudt rolle i den kommunistiske del af Europa og den havde betydning for det skifte i Østeuropa, som førte til kommunismens sammenbrud. Aftalen skabte grundlaget for det nuværende OSCE, som beskæftiger sig med at forebygge konflikter, krisestyring og genopbygning.

Den danske Helsinki-Komité for Menneskerettigheder har gennem årene gennemført et stort antal projekter for deltagere fra de postkommunistiske lande og Tyrkiet inden for emnerne retsstat, fængselsforhold, ungdomskriminalitet, sociale rettigheder og minoriteters rettigheder. Retssager har været aktivt monitoreret i Kosovo, Polen, Rusland, Tyrkiet og Ukraine. Komiteen arbejder med demokratiudvikling i bl.a. Georgien og Ukraine, her handler det grundlæggende om at formidle kendskab til de individuelle rettigheder, som de er fastlagt i internationale aftaler. Og at formidle kendskab til demokratiets procedurer og valgregler, således som de normalt virker på vore egne breddegrader. Helsinki-Komiteen søger at oplyse om OSCEs og Europarådets virksomhed vedr. retsstat og menneskerettigheder.

Redaktionelt forord

Denne udgave af MenneskeRet&Vrang udkommer midt i den verserende debat om, hvorvidt der bør indføres et forbud mod forhånende behandling af religiøse genstande og skrifter, der anses for at være hellige, og i så fald hvordan et sådant lovindgreb bør udformes. Til dette emne bringer vi to artikler, hvor den første af forhenværende ambassadør til Europarådet, Claus von Barnekow, opridser konteksten for sagen og peger på det juridiske handlingsrum, der allerede eksisterer i kraft af den Europæiske Menneskerettighedskonvention. I den anden artikel belyser historiker, lektor emeritus og medlem af Helsinki-Komiteens bestyrelse, Karsten Fledelius, sagens internationale aspekt og peger på nødvendigheden af tilpasning i en usikker verdensorden med skiftende alliancer. Mens flere offentlige debattører som f.eks. Jakob Mchangama og Frederik Stjernfelt afviser idéen bag lovforslaget som en unødvendig indskrænkning af ytringsfriheden. Mens flere offentlige debattører som f.eks. Jakob Mchangama og Frederik Stjernfelt principielt afviser idéen bag lovforslaget som en unødvend-

ig indskrænkning af ytringsfriheden, advarer de nærværende artikler mod uhensigtsmæssige konsekvenser ved regeringens lovforslag.

Dernæst følger en artikel af ph.d. og adjungeret professor ved Europa-Universitetet Tove Hansen Malloy om den kendsgerning, at grønlandere og færinger ikke er anerkendt som nationale mindretal i Rigsfællesskabet. Artiklen tager udgangspunkt i Aki-Matilda Høegh-Dams indlæg fra Folketingets talerstol i maj, hvor hun talte og besvarede spørgsmål på grønlandsk. Det satte gang i debatten om, hvorvidt ligestilling inden for Rigsfællesskabet indebærer retten til at tale sit modersmål i Folketinget og gøre brug af tolke. Malloy opridser de historiske baggrunde for Grønland og Færøernes forhold til Danmark og argumenterer for at anerkende grønlandere og færinger som nationale mindretal på lige fod med det tyske mindretal i Sønderjylland.

Det sidste tema retter sig mod den aktuelle situation i Rusland og Belarus. Karsten Fledelius undersøger den historiske baggrund for Ruslands imperieforestil-

linger og forsøger at besvare spørgsmålene om, hvilken rolle fascinationen af fortiden spiller i moderne russisk politik og hvorfor denne dyrkelse vækker genklang hos så stor en del af den russiske befolkning. Lektor ved Institut for Statskundskab på Aarhus Universitet, Mette Skak, diskuterer i den næste artikel den lidt oversete kendsgerning, at dødsstraffen ikke er blevet genindført i Rusland, selv efter at landet sidste år blev ekskluderet fra Europarådet. I artiklen opridser Skak dødsstraffens historie i Rusland og giver samtidig et tankevækkende bud på, hvordan dens status i dag hænger sammen med Putins psykologi. Tidligere chefkonsulent, Ole Meldgaard, der er medlem af Helsinki-Komiteens bestyrelse samt en række andre internationale netværk og danske civilsamfundsorganisationer, afrunder temaet med en opsummering af to rapporter fra OSCE og FN, der giver os et aktuelt indblik i menneskerettighedssituationen i Belarus.

På Komitéens vegne ønskes I hermed god læsning med håbet om, at bidragene vil give anledning til eftertanke og kritisk debat.

*På vegne af redaktionen,
Sune Kjærsgaard Dahlgreen*

Indholdsfortegnelse

1 Claus von Barnekow:
Koranafbrændinger

6 Karsten Fledelius:
Er ytringsfriheden hellig?

10 Tove Hansen Malloy:
Kravet om brug af grønlandsk i Folketinget er et symptom på et underliggende problem

15 Karsten Fledelius:
Den farlige fascination af fortid og storhed

19 Mette Skak:
Rusland og dødsstraffen

21 Ole Meldgaard:
Rapporter om menneskerettighedssituationen i Belarus

23 Mindeord for Arne Piel Christensen

Fortsat fra side 1

aktuelle afbrændingsforestilling, eller hvorfor den ikke burde/kan bringes til ophør. Afbrændingen har dog næppe nogen støtte, det er således retten til selve handlingen, afbrændingen, det drejer sig om.

Udenrigsminister Lars Løkke Rasmussen og med ham vel justitsminister Peter Hummelgaard jagtede ifølge flere medier et juridisk instrument (JP: "Løkke leder efter jura til at forhindre koranafbrændinger", Politiken: "Regeringen vil forsøge at finde et juridisk værktøj ..." m.fl.), der dog allerede fandtes jf. oven for i form af EMRK.

Dette overså pressen fuldstændigt. Men både udenrigsministeren og justitsministeren var nok opmærksomme herpå. Begge har et embedsapparat til at betjene sig, og begge er uddannede jurister.

4. Det drejede sig således, jf. afsnit 1, om den praktiske formulering af indholdet af en lovlig begrænsning, der medfører restriktioner, som er foreskrevet ved lov og nødvendige i et demokratisk samfund af hensyn til den nationale eller offentlige sikkerhed, og for at forebygge uorden eller forbrydelse, jf. konventionen.

Og regeringen handlede, da den fremlagde sit oven for nævnte lovforslag. Lad os tage et tilbageblik. De husker måske den franske ugeavis Charlie Hebdos satiretegning af en hulkende profet Muhammed, som uhøvisk sagde "at det var hårdt at være elsket af røvhuller ...". Tegningen er fra 2006 og kom efter den såkaldte "Tegning(e)krise", nu Muhammedkrisen, da Jyllandsposten i 2005 trykte 12 satiriske tegninger af Muhammed. Det projekt medførte bl.a. mellemøstlige regerings orkestrerede protester og angreb på danske repræsentationer, nemlig generalkonsulatet i Beirut og ambassaderne i Damaskus og Teheran i 2006. I disse starter undlod myndighederne at efterleve deres forpligtelser til at beskytte repræsentationerne, jf. Wienerkonventionens art. 23 om modtagerstatens pligt til at træffe foranstaltninger til beskyttelse mod enhver indtrængen eller beskadigelse m.m. I 2008 fulgte et terrorangreb på ambassaden i Islamabad.

5. Kunne tvivlende folketingspolitikere i sagen om koranafbrænding og det fremlagte lovforslag venligst forsøge at komme til en klarere bevidsthed over for sig selv, deres vælgere og offentligheden: Ytringsfriheden er ikke absolut!

Advokaten Paludan er da vidende herom. Han udnytter tvivlen. Og mon ikke han eller andre vil lægge sag an ved domstolene, når Folketinget forhåbentlig inden længe vedtager det fremlagte forslag?

Men medhold ved domstolene får "blasfemikerpartiet" med stor sandsynlighed ikke. Domstolene vil i behandlingen af sagen inddrage Den Europæiske Menneskerettighedsdomstols (EMD) retspraksis på området. Sagen vil, når retsmidlerne i Danmark er udtømte, måske ende ved Domstolen i Strasbourg. Den kan af hensyn til sagens omstændigheder vælge at antage den til behandling. Om udsagn f.eks. kan ses som en opfordring til vold eller som en begrundelse for vold, had eller intolerance, vil i givet fald blive taget i betragtning i forbindelse med begrænsning af ytringsfriheden.

6. Hvorledes ville indgribstvivelnde folketingspolitikere i øvrigt stille sig, hvis der begås kriminalitet i form af islamisk terrorisme i Danmark, mod danske

statsborgere i Danmark? Eller uden for Danmark og/eller mod danske interesser i form af et med koranafbrændinger begrundet terroranslag? Evt. med døde til følge? Er det så, hvad der må tåles i ytringsfrihedens navn; terroranslag med døden til følge? For tilfældige mennesker, som i overført betydning er gidsler for at opretholde Paludans og konsorters ytringsfrihed. Har staten ikke en forpligtelse til at beskytte sine borgere mod kriminalitet i form af terroranslag? Jo da, og bl.a. derfor er ytringsfriheden ikke absolut.

Jeg kan allerede høre indgribstvivelnde folketingspolitikere højrøstet tale om at man med det fremlagte forslag bevæger sig ind på en ikke nærmere præciseret glidebane efter modellen "hvis ... så".

Men dæmp følelserne, der er jo ingen grund til at lægge fornuften til side.

7. Det er en fejlslutning at påstå at en indgribende begivenhed, i dette tilfælde om ytringsfrihed, uden videre vil medføre andre indgribende begivenheder, uden at man i tilstrækkelig grad begrunder de påståede årsagssammenhænge mellem tænkte begivenheder og aktører samt mulighederne for indflydelse og påvirkning i f.eks. de internationale strukturer, hvori de skulle udspille sig.

Den Europæiske Menneskerettighedskonvention, artikel 10

Ytringsfrihed

1. Enhver har ret til ytringsfrihed. Denne ret omfatter meningsfrihed og frihed til at give eller modtage meddelelser eller tanker, uden indblanding fra offentlig myndighed og uden hensyn til grænser. Denne Artikel forhindrer ikke stater i at kræve, at radio-, fjernsyns- eller filmforetagender kun må drives i henhold til bevilling.

2. Da udøvelsen af disse frihedsrettigheder medfører pligter og ansvar, kan den underkastes sådanne formelle bestemmelser, betingelser, restriktioner eller straffebestemmelser, som er foreskrevet ved lov og er nødvendige i et demokratisk samfund af hensyn til den nationale sikkerhed, territorial integritet eller offentlig sikkerhed, for at forebygge uorden eller forbrydelse, for at beskytte sundheden eller sædeligheden for at beskytte andres gode navn og rygte eller rettigheder, for at forhindre udspredelse af fortrolige oplysninger eller for at sikre domsmagtens autoritet og upartiskhed.

Har indgrebstvivilende folketingspolitikere ingen tiltro til sig selv eller til Folketing og regering? Vi bevæger os ind på udenrigspolitik og international politik, og her skulle Danmark åbenbart være et let offer for islamiske lande i OIC (Organisation for Islamisk Samarbejde), der indbyrdes har religiøse uoverensstemmelser, sjældent kan samarbejde ud over i spørgsmålet om at "beskytte sin tro", fører indbyrdes krige uden hensyntagen til civile, undertrykker befolkningerne samt andre religioner i deres lande!

Trives defaultisme i Folketinget? Herregud, Danmark har i modsætning til stort set alle andre stater, vi sammenligner os med, et politisk fæ gående rundt, der uden noget artikuleret formål antænder en religions hellige bog, sjæle og følelser. Det er sandsynligt at der i juridisk forstand er tale om ulovlig "hadtale".

Herom har Europarådets Ministerkomité i maj 2022 vedtaget en rekommandation til medlemsstaterne om "bekæmpelse af hadefulde ytringer", der aldrig fandt vej til omtale i danske medier. Her peges bl.a. på at medlemsstaterne i bekæmpelsen må tage hensyn til ytringen i en politisk og social sammenhæng, ytringens hensigt samt ytringens evne til at føre til skadelige konsekvenser.

https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=0900001680a67955

Politiets efterretningstjeneste har i flere år vurderet, "at terrortruslen mod Danmark er alvorlig." Øger eller formindsker koranafbrændinger så terrortruslen? At trusselsformodninger øges, kan vel selv den mindst fordomsfrie person regne sig frem til.

Hvad kan der så gøres ved det? En laden stå til eller beskyttelsesforanstaltninger, jf. Menneskerettighedskonventionens artikel 10.2. i henhold til hvilken ytringsfriheden, når en række forhold er taget i betragtning, kan underkastes bestemmelser af hensyn til den nationale sikkerhed og for at forebygge forbrydelser.

8. Også enhver folketingspolitiker kan – udover at læse bemærkningerne til lovforslaget – på Den Europæiske Menneskerettighedsdomstols hjemmeside selv søge yderligere oplysninger om, hvorledes dens omfattende retspraksis forholder sig til ytringsfrihed. Først og fremmest skal "nødvendigheden" af statens begrænsning af udøvelsen af ytringsfriheden fastslås overbevisende over for EMD.

EMD afgør, hvorvidt de begrundelser, som de nationale myndigheder har fremført, er "relevante og tilstrækkelige" samt afbalancerede pro et contra med inddragelse af konventionen med videre. Begrænsninger kan være begrundet i andres rettigheder og forebyggelse af uorden. Udtalelser kan stride mod konventionens værdier på en sådan måde at de ikke nyder beskyttelse. F.eks. tilskyndelse til had. Retspraksis viser at Domstolen tager hensyn til problemer i forbindelse med forebyggelse af terrorisme i lyset af de legitime mål om at beskytte den offentlige sikkerhed og forebygge uorden. Hvad angår udsagn om religion, vil Domstolen finde det nødvendigt at afgøre, hvad der kan anses for at være deres potentielle virkning og om de kan anses for blasfemiske. Derved bidrager de ikke til en offentlig debat, "der er i stand til at føre til fremskridt i menneskelige forhold."

Om udsagn kan ses som en direkte eller indirekte opfordring til vold eller som en begrundelse for vold, had eller intolerance, vil også blive bedømt. Domstolen har fastslået at nationale myndigheder i princippet lovligt kan anse det for nødvendigt at straffe upassende angreb på genstande, der omfattes af religiøs ærbødighed og højagtelse. Domstolen har også fundet at religiøse genstande, der præsenteres provokerende og dermed sårer følelserne hos tilhængerne af den givne religion, kan ses som en ondsindet krænkelse af den tolerancens ånd, der er en del af grundlaget for et demokratisk samfund.

9. En kulturmuslimsk bekendt med en idérig intelligens bemærkede henkastet til mig for nogle dage siden at han var kommet til den opfattelse at Paludan var støttet udefra. Du mener fra Rusland, svarede jeg fordomsfrit. Måske også, svarede han, men nej, han er på en eller anden måde direkte, eller snarere indirekte understøttet af OIC, som har en interesse i at holde gryden i kog og ophidse deres befolkninger til at rette blikket udad i stedet for indad. Jeg var paf.

Men til Folketingets medlemmer dette citat, hvis ophavsmand jeg ikke kender: "At fejle er menneskeligt – at give modparten skylden er politik." (Anonym)

*Claus von Barnekow
Seniorrådgiver, Den Danske Helsinki-Komité for Menneskerettigheder. Bestyrelsesmedlem, Militærhistorisk Netværk (Dansk Militærhistorisk Kommission). Fhv. ambassadør, Europarådet. Fhv. seniorrådgiver, Europarådets sekretariat. Ansat i Udenrigsministeriet 1981-2016*

Artiklen er en sammenskrivning med tilføjelser af artiklerne

"Vi har allerede en lov, der kan stoppe koranafbrændinger"

"Lovforslag om koranafbrændinger får politikere på afveje" begge bragt i Altinget i august

Er ytringsfriheden hellig?

Af Karsten Fledelius

Det kan man få følelsen af, når man følger den ophidsede debat om den foreslåede genindførelse af lovindgreb mod det, som den i 2017 af Folketingets flertal afskaffede blasfemiparagraf skulle ramme. For de stærkeste modstandere af en genindførelse af lovindgreb, sådan som foreslået af regeringen, drejer det sig om et afgørende svigt mod demokratiet, starten på en glidebane som vil ende i, at formørkede islamister af sikkerhedshensyn skal bestemme grænserne for, hvordan borgere i et frit, sekulært land skal ytre sig. Det kan gå så langt som at trække paralleller til den aldrig helt afdøde diskussion af "samarbejdspolitikken" under Besættelsen som et skræmmende eksempel.

Det er en diskussion, som blander rigtig meget sammen: Khomeinis bandlysning af Salman Rushdie for "De sataniske vers", den danske "karikaturkrise", Charlie Hebdo, drabet på svenskeren Lars Vilks i København, blasfemidommene i Pakistan mod indfødte kristne og de seneste års koranafbrændinger i Skandinavien. Selv om der er meget stor forskel mellem dem. Men én vigtig lighed: at de næsten alle har kostet menneskeliv, foruden ofte meget store ødelæggelser, og styrket kræfter, de fleste af os i Danmark nødtigt ser styrket. Med den øgede vægt på sikkerheden i Sverige og Danmark er der ikke tvivl om den nuværende danske regerings holdning: der må et lovindgreb til, blot gælder det om, at det sker på en juridisk mere hensigtsmæssig måde end den gamle, i 2017 afskaffede blasfemiparagraf. Den skal gøre det muligt at gribe ind over for bestemte former for ytringer, som anses for stødende og ukvalificerede, og som vi traditionelt tager skarpt afstand fra, når vi møder dem andetsteds, såsom rituel afbrænding af religiøse og nationale symboler.

Statsminister Mette Frederiksen er ikke i tvivl om, at der allerede findes så mange indskrænkninger mod ytringsfriheden, bl.a. i injurielovgivningen, at denne på ingen måde kan siges at stå over alle andre hensyn. Heller ikke i Danmarks grundlov er ytringsfriheden uindskrænket, men må afvejes mod andre hensyn til borgernes frihed og sikkerhed – således verbale overfald og tilskyndelse til vold. Derimod hævder respekterede forkæmpere for menneskerettighederne, f.eks. Jakob Mchangama fra tænketanken Justitia i et DJØF-webinar 6. september, at ytringsfriheden er overordnet de øvrige menneskerettigheder, idet disse kun kan opretholdes, hvis der rent faktisk er ytringsfrihed – et i øvrigt i USA udbredt synspunkt. Radikale forfægttere af ytringsfriheden anser den for så væsentlig, at vi skal være rede til at dø for den.

Men gælder det også helt uskyldige mennesker, som den katolske præst i Trabzon i Nordøst-Tyrkiet, der i 2005 blev dræbt af en ung tyrkisk islamist som protest mod karikaturtegningerne i Jyllands-Posten? Naturligvis kan man ikke hænge de danske karikaturtegnere op på det. Og Kurt Westergaard kom til at betale for sin deltagelse i den demonstration mod islam, som tegningerne udgjorde, med at være forfulgt resten af livet. Det havde han ikke selv valgt. Og i øvrigt helt urimeligt – han blev en brik i et større spil, som Khomeini startede med sin fatwa mod Salman Rushdie få måneder før sin død, og som gennem en statssponsoreret terrorisme skabte international fredløshed. At Kurt Westergaard ikke blev dræbt, skyldtes de ressourcer, det danske samfund satte ind for at beskytte ham.

Det er imidlertid grotesk, at Rasmus Paludan kan have krav på den samme beskyttelse af sin person og sine hadefulde koranafbrændinger. Og billederne af det går verden rundt og må umiddelbart tolkes sådan, at den danske stat står bag afbrændingerne, som tilmed foregår

uden for muslimske landes ambassader. Hvis da ikke forklaringen er, at den danske stat er så svag, at den ikke er i stand til at sikre respekten hverken for de religiøse mindretal i landet eller islam på verdensplan. I begge tilfælde mister Danmark respekt. Og det er ikke blot vores handel, det går ud over. Hvad hjælper det at holde fanen højt, hvis den bliver brændt af? Hvordan skal vi kunne få andre samfund til at behandle det, der er dyrebart for os, herunder vore nationale og religiøse symboler og vor demokratiske styreform, med blot rimelig respekt?

Ytringsfrihed og storpolitik

Under alle omstændigheder: Den faktiske beskyttelse i Skandinavien af symbolske hadhandlinger over for anderledes troende går verden rundt via internettet og bliver mange steder tolket som om, at regeringen står bag disse handlinger. Derfor kan det være yderst relevant, at regeringen og Folketinget giver et klart signal til omverdenen om, at hverken den danske stat eller befolkningens flertal står bag disse handlinger. For ellers kan de komme i tvivl. At præsident Putin har aflagt besøg hos lokale islamske ledere i det sydøstlige Rusland nær Iran for at vise den respekt, Kreml viser Ruslands muslimer, viser i hvor høj grad Paludans "heroiske" forsvar for ytringsfriheden er blevet en del af en værdikamp, som sigter på at svække netop den demokratisk baserede verdensorden, Putin har udfordret ved sin aggression mod Ukraine.

Om Paludan selv er klar over, at han optræder som Putins nyttige idiot, er mindre væsentligt. Men det er kendt i offentligheden, at Sverigedemokraterne, som støtter hans afbrændinger, har forbindelser med Moskva. Vi er kort sagt igen tilbage i en højspændt kold krig, som er mindst lige så farlig som den i begyndelsen af 1980'erne, og hvor vi har brug for venner i det internationale samfund, som langt fra alle deler de værdier, vi selv tror på og har forpligtet os på: de

demokratiske menneskerettigheder. Det har bl.a. udenrigsminister Lars Løkke Rasmussen klart fastslået i et stort interview til Weekendavisen fredag den 25. august, hvor han ser det som Danmarks rolle i den nye geopolitiske virkelighed "at opbygge relationer om konkrete ting og ikke messe vore værdier."

Dette ligner godt nok et demonstrativt tilbageskridt fra hans forgænger Jeppe Kofoeds "værdibaserede udenrigspolitik". "Fremskridt" vil Løkke nok selv kalde det, eller "pragmatisk idealisme". Andre, ikke mindst det meste af den nuværende opposition, vil nok kalde det kynisme. Men er det i virkeligheden det, der er tale om?

Måske snarere en tilpasning til det faktum, at der er tale om forskellige værdifællesskaber i verden, og at disse er karakteriseret af forskellige grader af forpligtelse over for normer. Ikke alle lande har skrevet under på de samme konventioner, og det er det enkelte lands suveræne ret at forpligte sig i forhold til dem. I Danmark har vi et eftertragtesværdigt omdømme i mange lande, når vi ser på levestandard, social stabilitet, velfungerende infrastruktur og et politisk system, som nyder stor opbakning i befolkningen. Men hvor mange år tog det os ikke for vort samfund at nå så vidt?

FN's betydning

Vi deler imidlertid vigtige overordnede værdier med FN's næsten 200 andre medlemsstater. En central del af disse værdier er indeholdt i selve FN-pagten

samt i FN's deklaration om menneskerettighederne fra 1948. Pagten forpligter medlemsstaterne til ikke at angribe hinanden. Men der er ingen forpligtelse til demokrati indeholdt i hverken pagten eller deklarationen. Heller ikke noget forbud mod at anvende dødsstraf.

Det samme gælder Helsinki-aftalen af 1975. Det er følgen af, at både FN og dettes største regionale organisation, OSCE, er bygget til at kunne rumme andre statsformer end de i "vestlig" optik demokratiske – selv totalitære diktaturstater som Belarus og Turkmenistan. Europarådet er baseret på et meget mere snævert og institutionaliseret sæt af normer og regler, som stiller langt mere specifikke krav, herunder demokrati, forbud mod anvendelse af dødsstraf og borgernes ret til at få retsafgørelser prøvet ved den europæiske menneskeretsdomstol. Disse betingelser underkastede Rusland sig ved optagelsen i Europarådet i 1996, men Rusland blev ekskluderet i marts 2022 efter invasionen af Ukraine. Rusland er imidlertid stadig medlem af OSCE, samt permanent medlem med vetoret af FN's sikkerhedsråd.

Dette gør FN's 78. generalforsamling i september i år ekstra relevant. For det er i det forum alle trods alt stadig kan mødes. Og her er det ikke ligegyldigt, hvad de andre mener om os. Selvfølgelig kan vi beklage, at de ikke deler alle vores værdier, men at bebrejde dem det er irrelevant, hvis de da ikke selv har forpligtet sig på dem som medlemmer af EU og Europarådet. Vi har brug for støtte fra

det "globale syd". Og det opnår vi ikke ved arrogance og disrespekt.

Det har russerne og kineserne lært. Nu har de lige inviteret Iran, Saudi-Arabien, De Forenede Arabiske Emirater, Etiopien, Ægypten og Argentina med ind i BRICS, som hidtil ud over de to stormagter kun har omfattet Indien, Brasilien og Sydafrika. Hermed håber de, at flere af de tidligere "alliancefri lande" vil slutte sig til deres "blok", så den kan blive en troværdig modgruppe til det "kollektive Vesten", som Putin i dag ser som sin hovedfjende. Der står meget på spil i den nye kaotiske verdensorden, FN i dag danner rammen om. Det må anses for rettidig omhu, at Danmark i denne situation opgraderer ikke blot sit forsvar, men også sin udenrigstjeneste. Og tilpasser sin retorik til den aktuelle situation, uden at give køb på egne opfattelser af ret og rimeligt. I tæt forståelse med de stater, der står os nærmest.

Mulige indgrebstyper

Er det foreliggende lovforslag så den mest hensigtsmæssige måde at gøre det på? Lad os se, hvordan man i 1973-1975 håndterede en lignende krise: Jens Jørgen Thorsens Jesus-film, som ikke nåede længere end til at få produktionsstøtte, før bestyrelsen for Det Danske Filminstitut fik besked fra kulturminister Niels Matthiasen om at droppe udbetalingen af støtten, da den angiveligt kunne krænke de fire forfattere til bibelens evangelier, Mattæus, Markus, Lukas og Johannes' "moralske copy-

MENNESKE RET & VRANG

DEN DANSKE HELSINKI-KOMITÉ FOR MENNESKERETTIGHEDER

right"! Dette eksempel på kreativ jura er senest omtalt af Christian Monggaard i kulturtillægget til Information den 8. september (s. 28), hvor Monggaard citerer fra et af de flere hundrede protestbreve, den danske ambassadør i Wien allerede i 1973 modtog af bekymrede østrigske katolikker: "Økonomisk støtte til dette projekt er en dødssynd og vil blive straffet hårdt af Gud. Det er værre end Sodoma og Gomorra".

På den baggrund lyste Pave Paul VI den planlagte film i band, regeringen i bl.a. Frankrig (som i øvrigt principielt er et sekulært samfund!) forbød Thorsen at optage filmen dér, der blev sat ild på en ambassadeansats bil i Rom, og 5000 mennesker demonstrerede mod den i København. Selv om Matthiasen senere blev advaret af fagjurister om, at begrun-

delsen ikke kunne holde, fik han i 1975 igen forhindret udbetaling af filmstøtte til Thorsens Jesusfilm-projekt. Thorsen opgav det dog ikke, og ved ombudsmandens mellemkomst fik han lov til at appellere sagen til Højesteret, som i 1989 gav ham medhold – men stadig ingen penge. Thorsen lavede så en ny film, "Jesus vender tilbage", med 50% støtte fra filmstøtteordningen, som foregår i nutiden og derfor ikke kunne anklages for at være en omskrivning af evangelierne. (Som en passende hilsen til diverse "censorer" starter filmen fra 1992 i Paris og slutter i Peterskirken i Rom, paven skildres som både bøsse og pædofil, og Jesus stiger til himmels med armen om sin jordiske elskerinde.) Filmen havde premiere i 1992 og blev en dundrende publikumsfiasko – hvis man da ikke

ser hele forløbet som en kunstnerisk ikke-event, som gjorde grin med hele ideen med at udøve censur mod kunstværker og dermed i virkeligheden kunne opleves som en sejr for Thorsen.

Med Rasmus Paludans banale, men stærkt provokerende koranaftændinger står vi med noget, der mere minder om Karikatur-krisen, bl.a. fordi den kritiserede religion ikke er danskernes flertalsreligion, kristendommen, men en mindretalsreligion, islam. Og samtidig i en ny verdenssituation, hvor den regelbundne "liberale verdensorden", som etableredes fra 1990, er blevet afløst af en ny udfordring af de demokratiske retssamfund, som Rusland i dag sammenfatter i begrebet "det kollektive Vesten". En situation, hvor en stormagt uden hæmninger forsøger at erobre så meget som muligt af en nabostat og for at ramme denne også økonomisk forringer fødevarer-situationen i en række af verdens fattigste lande.

I denne kontekst bejler Putin til de muslimske lande ved at foregive, at han er deres store ven, og at vi andre er satanister og moralsk fordærvede, og at det er "vestens" skyld, at konflikten (som stadig ikke må kaldes "krig") også kan gå ud over deres befolkninger. Som Georg Metz rammende udtrykte det i sin klumme i Information den 4. august (s. 21): "Russerne trives i et øget manøvrerum ved fjendskab mellem Norden og Mellemøsten og puster til ilden." I den situation har vi brug for om ikke direkte allierede, så dog samarbejdspartnere, i det såkaldte "globale syd", som omfatter mange muslimske lande. Regeringens lovforslag forsøger at balancere mellem frihed og sikkerhed, mellem princip og pragmatisme, med en "nålestiksoperation", som trækker en linje mellem "genstande" af særlig symbolsk betydning på den ene side, og ytringer i billeder og/eller ord, som udtrykkeligt er undtaget. Og foretager det interessante håndgreb at sidestille religiøst værdifulde genstande med nationalflag og andre fysiske symboler på en stat. Den utilladelige "genstandsbehandling" skal endvidere foregå offentligt og være "utilbørlig". I så henseende er den nye bestemmelse

mere præcis end den afskaffede blasfemiparagraf og udmærker sig ved udtrykkeligt at undtage skrift og billeder.

Glidebane, nålestik eller forgiftet ten?

Er dette så en glidebane mod genindførelse af censur? Eller er der som hævdet af regeringen blot tale om en minimal reaktion på et fænomen, som de fleste afskyr, og som kan belaste Danmarks mulighed for at samarbejde med lande, hvor man tager mere hensyn til religion i det offentlige rum end i Danmark? Det er positivt, at betænkningen så klart understreger lovforslagets overensstemmelse med den Europæiske Konvention om Menneskerettigheder og den Europæiske Menneskerets domspraksis, hvilket er et signal om Danmarks fortsatte uforbeholdne tilslutning til de "europæiske værdier". Der ligger naturligvis et problem i selve ordet "utilbørlig" – hvem afgør i sidste ende, hvad der skal betragtes som "utilbørlig" behandling af genstande med en særlig symbolstatus? Dette må være op til Højesteret af afgøre, med mindre sagen sendes videre til Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol. Men er skridtet overhovedet nødvendigt?

Man kunne være gået en anden vej og udnyttet allerede eksisterende bestemmelser i dansk lovgivning, herunder politivedtægten. Nu forsøger regeringen at afsende et klart, men meget begrænset signal. Man kan kritisere forslaget for at definere "ytringer" for snævert, altså ikke omfattende "genstande", og ordet "utilbørlig" er ikke nogen særlig præcis term – muslimers opfattelse af, hvad der er "utilbørligt", er næppe det samme som ikke-muslimers. Desuden virker strafammen – fra bøde op til 2 års fængsel – temmelig vilkårlig. Der bliver noget at tage stilling til for retsvæsenet i de sager, der overhovedet vil blive rejst. Men det er helt klart, at det giver politiet mulighed for at gribe ind over for koranafbrændinger foran ambassader og moskeer – og det er jo præcis sådanne handlinger, regeringen vil forhindre. Også af hensyn til smittevirkningen på muslimske flertalsbefolkninger i forhold til kristne mindretal i Asien og Afrika.

For netop nu er de religiøse mindretal mere truet end nogensinde.

Er ytringsfriheden så kompromitteret?

Måske lidt, i princippet. Er det starten på en yderligere udhuling af ytringsfriheden? Næppe, det har den voldsomme debat nok sat en stopper for. Jf. Lars Løkke Rasmussens ord til Inger Støjberg i samrådet i Folketinget 9. september: "Du siger implicit, at det er nogle mulaher, der skal vedtage dette lovforslag. Vi har fremlagt et lovforslag med henblik på, at det er det danske Folketing, der vedtager det." Det bliver ikke nemt at finde politisk flertal til yderligere indskrænkninger af ytringsfriheden efter de talrige kritiske reaktioner fra fremtrædende meningsdannere – nogle endda præster i Folkekirken. Men at forslaget holder sig inden for konventionerne – og dermed de "europæiske" værdier – kan der vist ikke være megen tvivl om.

Alligevel bør regeringen nok lytte til den stærke betænkkelighed ved lovforslaget, som Københavns biskop Peter Skov-Jacobsen for nylig udtalte til Altinget. Han henviser til det forhold, at Jesus Kristus blev henrettet for intet andet end – blasfemi. Derfor mener han i dag, at det var rigtigt også fra et kristent synspunkt at afskaffe blasfemi-paragraffen i 2017. For alt andet lige er et forbud mod blasfemi en begrænsning af ikke blot ytringsfriheden, men også forkyndelses- og religionsfriheden. Og derfor bør blasfemi-paragraffen ikke genindføres, selv i omarbejdet form.

Men kan ønsket om at række hånden ud til vore medborgere af muslimsk (og anden) religion og deres trosfæller i udlandet finde et bedre, og sikrere, udtryk end ved regeringens lovforslag? Jo, faktisk. Claus von Barnekow har andetsteds i magasinet (se side 1, red.) påpeget de bestemmelser og konventioner, som allerede gør det muligt at skride ind over former for provokationer, som truer borgernes sikkerhed – som det også er tilfældet med Grundlovens § 79. Som statsminister Mette Frederiksen allerede har udtrykt det: Ytringsfriheden er i forvejen begrænset på en lang række punkter.

Så måske gælder det blot om at omsætte de eksisterende muligheder til praksis og lade dette være det klare udtryk for den danske regerings afstandtagen fra groteske fænomener som Paludans koranafbrændinger. For nålen i den foreslåede "nålestiksoperation" kunne vise sig at være lige så forgiftet som tenen i eventyret om Tornerose.

Karsten Fledelius

Historiker, medieforsker, forfatter, medlem af Den Danske Helsinki-Komités bestyrelse og lektor emeritus, Københavns Universitet. Aktiv formidler med speciale inden for Balkans historie.

Kravet om brug af grønlandsk i Folketinget

– et symptom på et underliggende problem?

Af Tove Hansen Malloy

Aki-Matilda Høegh-Dams tale på grønlandsk fra Folketingets talerstol den 12. maj 2023 er et symptom på et specifikt integrationsproblem. Det er ingen hemmelighed, at grønlandere bosiddende i Danmark har følt sig diskrimineret på det sociale område i mange år. Det har Europarådet længe gjort opmærksom på, og for nyligt blev det også bemærket i FN. Fra at være leder på området oprindelige folks rettigheder, er Danmark nu i skammekrogen.

Sprog og kultur fremmer integrationen

Besøget af FNs rapportør vedr. oprindelige folk i Grønland og i Danmark i februar 2023 satte gang i debatten om diskrimination af grønlandere bosiddende i Danmark og en eventuel anerkendelse af dem som nationalt mindretal på lige fod med det tyske mindretal. Selvom Rapportør Francisco Cali-Tzay var positivt overrasket over vigtige aspekter af det grønlandske samfund i Grønland, havde han ikke mange positive ord til overs for behandlingen af grønlandere bosiddende i Danmark. Cali-Tzay nævner i sin rapport diskriminering af grønlandere i Danmark, ikke mindst manglende respekt for unge kvinders ret til reproduktion og tvangsfjernelse uden tilsagn af børn fra grønlandske familier¹. Men han går også i rette med de danske myndigheder for ikke at have støttet og fremmet grønlanderes ret til at vedligeholde deres egen kultur og modtage undervisning om og på grønlandsk parallelt med dansk. Høegh-Dams aktivisme skal blandt andet ses i dette perspektiv.

Det virker måske paradoksalt, at et land som Danmark med en lang historie som forkæmper i FN for oprindelige folks rettigheder er blevet hængt ud af FN for grov diskrimination af grønlandere i Danmark. Men netop den manglende opfyldelse af retten til at beholde, nyde og fremme ens egen kultur, inklusive muligheden for at modtage undervisning på modersmålet, har Europarådet påpeget mange gange over for de danske myndigheder. Sprog og kultur er vigtige egenskaber i forhold til gensidig integration i moderne multikulturelle samfund, hvor grupper med forskellig kulturel baggrund lever side om side. Til forskel fra FNs rapportør vedr. oprindelige folk – som ikke har et juridisk grundlag eller en sanktionsmekanisme – så har Europarådet et solidt juridisk grundlag for at irettesætte medlemslande.

Danmark og Europarådet

I 1997 ratificerede Folketinget Europarådets Rammekonvention vedrørende beskyttelse af Nationale Mindretal og i 2000 Sprogpagten om Regionale eller Mindretalssprog. Rammekonventionen omfatter en række særrettigheder på det kulturelle område og har til formål at fremme integration af flerkulturelle samfund, hvor nationale mindretal, oprindelige folk og andre etniske grupper har levet sammen med flertalsbefolkningen historisk og politisk gennem lang tid.

Rammekonventionen beskytter derfor blandt andet fri sindelagsbekendelse (Artikel 3), ikke-diskriminering (Artikel 4), ret til beskyttelse af egen kultur (Artikel 5), undervisning på mindretalssprog på lige fod med flertalssproget enten i egne skoler eller fællesskoler (Artikel 14), retten til at bruge modersmålet i

adgang til offentlige serviceydelser (Artikel 10), og ret til egne medier på mindretalssprog (Artikel 9). Derudover kræves det, at interkulturel dialog støttes og fremmes (Artikel 6) samt at mindretals deltagelse i det offentlige liv, især de kulturelle, sociale og økonomiske sektorer samt den politiske debat, aktivt fremmes (Artikel 15).

Sprogpagten fokuserer primært på offentlig administration og pålægger medlemslande at sikre adgang til brug af mindretalssprog på en række offentlige områder, herunder administration (Artikel 10), retsvæsen (Artikel 9), uddannelse (Artikel 8), sundhedsvæsen (Artikel 13) og medier (Artikel 11).

Hvert 5. år besøger en ekspertgruppe medlemslandene, hvor den mødes med offentlige instanser og repræsentanter for alle mindretal, som måtte ønske at komme i betragtning under Rammekonventionen og/eller Sprogpagten. Efterfølgende udsendes en evalueringsrapport samt Europarådets Ministerkomitées anbefalinger og spørgsmål for hver konvention.

Som en del af sine anbefalinger har Ministerkomitéen anbefalet de danske myndigheder som et minimum at genoverveje beslutningen fra 1997 om at udelukke grønlandere bosiddende i Danmark fra Rammekonventionens beskyttelse. Den anbefaling er blevet gentaget hvert 5. år siden 2001, og i 2020 understregede Ministerkomitéen den stigende interesse blandt grønlandere i Danmark for muligheden for at få beskyttelse.

Udover Europas mange nationale mindretal anser Europarådet også oprindelige folk, såsom grønlandere, samerne i det nordlige Skandinavien og krimtatarerne, for berettigede til at kræve be-

skyttelse under Rammekonventionen. Både Rammekonventionen og Sprogpagten er juridisk bindende, og derfor kan Europarådets Ministerkomité påkræve medlemslande at rette ind.

Da Rammekonventionen blev ratificeret, oplyste de danske myndigheder til Europarådet, at Danmark kun ville implementere den i forhold til det tyske mindretal i Sønderjylland. Og i forbindelse med ratificeringen af Sprogpagten oplyste man, at grønlandsk og færøsk ikke skulle reguleres af pagten eftersom, der fandtes lovgivning for disse to sprog på regionalt niveau. Det foranledigede efterfølgende en del spørgsmål fra Europarådet.

Rammekonvention og grønlandere i Danmark

Især Rammekonventionens ekspertkomité, også kaldet den Rådgivende Komité, har været kritisk overfor det danske ræsonnement om beskyttelse af grønlandere bosiddende i Danmark. I de danske myndigheders første indrapportering til Europarådet i 1999 forklarede man, at de daværende hjemmestyremyndigheder for Grønland og Færøerne var blevet adspurgt og begge havde svaret, at de ikke ønskede at komme i betragtning². Den forklaring blev ikke umiddelbart accepteret i Strasbourg.

Derfor bad den Rådgivende Komité i 2001 de danske myndigheder om at uddybe ekskluderingen af grønlandere (og færinger) fra Rammekonventionen. De danske myndigheder forklarede, at grønlandere (og færinger) efter dansk opfattelse ikke ansås for nationale mindretal i forhold til international folkeret, da de er danske statsborgere og nyder samme rettigheder som alle borgere i Danmark. Samtidig fremførte man, at hjemmestyreordningerne ikke var baseret på etniske eller sproglige kriterier, og derfor er befolkningerne i disse territorier ikke defineret som mindretal³. Også dette svar vakte forundring i Strasbourg.

Selvom international folkeret ikke har vedtaget en officiel definition på nationale mindretal, så anses kultur, sprog og historiske tilhørsforhold som grundpillerne i et mindretals kollektive identitet og derfor beskyttelsesværdige uanset

statsborgerskab. Og specifikt for et nationalt mindretal indgår også tilhørsforhold til en anden nation eller stat.

Desuden er det også vigtigt at fastslå, at international folkeret siden 2. verdenskrig har forbudt sindelagskontrol. Og det er især i forbindelse med beskyttelsen af mindretalsrettigheder blevet en hjørnesten i kampen mod ufrivillig assimilering. Fri sindelagsbekendelse er netop en værdi, Danmark værdsætter stærkt i den dansk-tyske grænseregion. Danmark var i sin tid foregangsland for forbuddet mod sindelagskontrol, da det blev indskrevet som en fundamental værdi i København-Bonn-erklæringerne i 1955.

på lige fod med undervisning i officielle sprog. Positiv særbehandling kan også være støtte til kulturforeninger, der giver medlemmerne mulighed for at dyrke sprog og kultur i fællesskab, således at kulturer overleveres til de næste generationer. Udelukkelsen af særrettigheder, fordi grønlandere (og færinger) er danske statsborgere, kan der således sættes spørgsmålstejn ved.

Det største spørgsmålstejn må dog sættes ved de danske myndigheders ræsonnement, at de to daværende hjemmestyreordninger ikke var baseret på etniske eller sproglige kriterier. Både grønlandere og færinger taler sprog, der er tydeligt forskellige fra det danske

Grønlands parlament, Inatsisartut, i Nuuk. Parlamentet hed tidligere Landstinget men skiftede ved indførelsen af Selvstyreloven i 2009 navn til Inatsisartut. Foto: iStock

Til argumentet om, at lige adgang til statsborgerskab automatisk skulle udløse ligestilling, må det anføres, at ligestilling ikke nødvendigvis opnås ved ligebehandling. Også her er international folkeret på mindretalsområdet ganske klar. Ligestilling for udsatte grupper opnås bedst gennem midlertidige eller permanente særrettigheder eventuelt formuleret som positiv særbehandling. Positiv særbehandling kan være særrettigheder til modersmålsundervisning

sprog. Desuden tilhører grønlandere den specifikke Inuit-befolkning, og færinger bekender sig blandt andet til visse aspekter af den keltiske kultur.

Ligeledes må der også sættes spørgsmålstejn ved de historiske og politiske kriterier. Grønlandere blev danske statsborgere med Grundloven af 1953, men landsdelen har officielt tilhørt Danmark siden 1814 og uofficielt har størstedelen af Grønland været under dansk ledelse i flere århundreder. Færøerne har været

under dansk herredømme endnu længere og tilhørt Danmark officielt, først under Sjællands Stiftsamt og senere fra 1816 som selvstændigt amt. Færinger har været danske statsborgere siden 1850. Uanset Danmarks koloniale fortid og de dermed forbundne negative forhold, så er det svært at benægte Grønlands og Færøernes tætte historiske, politiske og juridiske tilknytning til Danmark, og det kan diskuteres, om den måske er tættere end det, der kendetegner det tyske mindretal.

Medlemmer af det tyske mindretal blev tilkendt retten til at blive danske statsborgere ved tilbageleveringen til Danmark af de nordlige områder af det slesvigske hertugdømme i 1920. Netop det historiske tilhørsforhold er en vigtig komponent i Rammekonventionens rationale for beskyttelse af specifikke mindretalsgrupper. Der synes derfor også at være historisk basis for at argumentere for grønlænderes og færingers stærke tilknytning til Danmark.

Rammekonventionens fleksibilitet

Europarådets Ministerkomité har endvidere anbefalet de danske myndigheder at anvende enkelte af Rammekonventionens paragraffer – altså en delvis eller à la carte implementering af enkelte relevante paragraffer. Det er en fleksibel og pragmatisk fremgangsmåde anvendt i en række lande, der ikke ønsker at forpligte sig til juridisk anerkendelse af et mindretal. Både i 2015 og igen i 2020 har Ministerkomitéen foreslået de danske myndigheder, at retten til undervisning på mindretalssprog på lige fod med dansk burde tilbydes grønlændere i Danmark. Den nuværende ordning lægger udelukkende op til undervisning på grønlandsk ad hoc og på niveau med fremmedsprog⁴ – altså en ordning, der sidestiller grønlændere med indvandrere.

I 2015 henviste Europarådet bl.a. til en rapport udgivet af Institut for Menneskerettigheder, som peger på en række områder, hvor diskriminering af grønlændere er høj⁵. Det drejer sig om undervisning i både grønlandsk og dansk samt brug af grønlandsk i kontakten med det offentlige, inklusive sundhedsvæsenet.

Europarådets egne ekspertmanualer dokumenterer også, at god integration fremmes af en tosproget tilgang med beherskelse af både mindretalssprog og officielle sprog, ligesom den interkulturelle dialog fremmes bedst, når der er et bredere kendskab til andre folks kulturer⁶. Blandt andet slår man fast, at retten til frit at bruge sit modersmål, privat såvel som offentligt, i både skrift og tale, er nedfældet i Rammekonventionens Artikel 10 og er en basal menneskerettighed ifølge international folkeret.

Rammekonventionen og samerne i de nordiske lande

Fremgangsmåden med anvendelse af enkelte af Rammekonventionens artikler kan illustreres med praksis fra de nordiske lande, hvor samerne er hjemmehørende. I Finland, Norge og Sverige findes der mange medlemmer af de samiske samfund, som bor udenfor de traditionelle områder omkring Polar-cirklen.

I Finland anslås det, at en stor del af samerne bor udenfor Lapland, ikke mindst samebørn under 10 år. Det anslås, at 70% af samernes børn bor udenfor områderne. Finland har anvendt enkelte af Rammekonventionens artikler i vid udstrækning, især på områderne fri sindelagsbekendelse (Artikel 3), ikke-diskriminering (Artikel 4), beskyttelse af kultur og sprog (Artikel 5), retten til egne medier (Artikel 9) og til at bruge modersmålet i adgang til offentlige serviceydelser (Artikel 10)⁷. Derudover har Finland anvendt Artikel 6, der omhandler fremme af interkulturel dialog flertal og mindretal imellem, idet man i 2017 har indledt en sandheds- og forsoningsproces med henblik på at udrede tidligere assimileringerprocesser.

Sverige anvender også Artikel 6, og man har iværksat en sandheds- og forsoningsproces, der blandt andet skal udrede den svenske stats assimileringerproces overfor samiske børn og unge, især udenfor Norbotten⁸. Norge anvender Artikel 14 om retten til undervisning i modersmål udenfor Finnmarken og de samiske kommuner, idet den norske uddannelseslov tillader oprettelse af un-

dervisning på samisk, hvis der er mindst ti elever, der anmoder om det⁹. Danmark er således det eneste nordiske land, som ikke godkender muligheden for at anvende enkelte af Rammekonventionens artikler for oprindelige folk bosiddende udenfor de traditionelle områder.

Danmark er også det eneste nordiske land, der ikke har anerkendt hjemmehørende oprindelige folk under Rammekonventionen. Sverige anerkendte samerne ved ratificering af Rammekonventionen, hvorimod Norge og Finland har anerkendt dem senere i forbindelse med den første landerapport til Europarådet. I Norge fulgte man først den samme fremgangsmåde som de danske myndigheder vis-a-vis Grønland og Færøerne, og man adspurgte samerne om de ønskede beskyttelse under Rammekonventionen. Samerne ønskede ikke beskyttelse, men de norske myndigheder anerkendte dem alligevel i den første landerapport.

Samerne i alle tre lande har endvidere anmodet om anerkendelse under FN-systemet. Desværre har Finland ikke ratificeret ILOs – den Internationale Arbejdsorganisation – Konvention 169 af 1989 om oprindelige folk, men det har Danmark. Det virker derfor ulogisk, at danske myndigheder ikke kan se sammenhængen med Rammekonventionen.

Når ligestilling kræver særbehandling

Ligesom der blandt grønlændere i Danmark har vist sig at være en større interesse i at komme i betragtning under Rammekonventionen og Sprogpagten, er der i Inatsisartut – Grønlands lovgivende forsamling – også interesse for sagen. Den 10. marts 2023 fremsatte partiet Siumut et beslutningsforslag om, at Naalakkersuisut – Grønlands regering – pålægges at opfordre rigsmyndighederne til at anerkende grønlændere i Danmark som et mindretal i henhold til Rammekonventionen og Sprogpagten¹⁰. Forslaget blev 1. behandlet den 3. maj og derefter sendt i Lovudvalget til videre redegørelse. 2. behandling forventes at finde sted i efteråret 2023. Forbindelsen til Høegh-Dams tale i Folketinget den 12. maj i år er således nem at få øje på.

En officiel anerkendelse af grønlandere bosiddende i Danmark vil sidestille disse med det tyske mindretal. Den officielle anerkendelse af det tyske mindretal sikrede mindretallet en række beføjelser, inklusiv visse dialog-mekanismer med myndighederne og Folketinget. Derudover er en række af det tyske mindretals egne organisationer og undervisningsinstitutioner støttet via Finansloven. Det tyske mindretals særrettigheder indebærer blandt andet, at dets medlemmer nyder selvbestemmelse og selvadministration på skole- og kulturområdet. Mindretallet råder over egne skoler (friskoler og gymnasium) anerkendt på linje med offentlige skoler og finansieret over Finansloven. Mindretallet driver også biblioteker og en digital avis delvist finansieret af danske midler, og de har ret til at afholde gudstjenester på tysk.

Til fremme af mindretallets deltagelse i det offentlige liv, især det politiske og administrative, støtter Finansloven bl.a. mindretallets repræsentationskontor i København. Mindretallet har også et såkaldt Kontaktudvalg under Kulturministeriet, som mødes med jævne intervaller. Senest er der lavet en aftale om, at dette udvalg eventuelt skal opgraderes og lægges ind under Folketinget på lige fod med f.eks. Udvalget for Småøer. Disse tiltag fremmer samlivet i det danske samfund og bliver gennemført selv om det tyske mindretals medlemmer er danske statsborgere.

I mangel af en officiel anerkendelse kan man stadig støtte grønlandere bosiddende i Danmark til at få et bedre liv. Den ovenfor omtalte fleksible à la carte metode kræver ikke officiel anerkendelse og kan tilrettes de akutte problemer, såsom sprogmangel og sprog-diskrimination, ligesom den kan understøtte et mere fremtidsperspektiveret mål, hvor grønlandere bliver tildelt midler til understøttelse af deres organisatoriske behov og samvær samt bliver inddraget i beslutninger og administration af deres egne organisationer. Der vil også stadig være krav om en styrket tilgang til fremme af den interkulturelle dialog og kendskabet til den grønlandske kul-

tur blandt flertalsbefolkningen. Denne fremgangsmåde vil dog ikke ligestille grønlandere med det tyske mindretal.

Der er således flere ligestillingsaspekter i spil. Dels er der ligestilling inden for det danske samfund i den danske del af Rigsfællesskabet. Som omtalt kræver det ofte særbehandling for visse grupper. Der findes f.eks. særrettigheder for socialt udsatte grupper og personer med fysiske belastninger.

Dels er der ligestilling af grupper med historisk tilknytning indenfor det samlede Rigsfællesskab. Det involverer ligestilling grupperne imellem. Da magtfordelingen mellem disse grupper ikke er lige, må man tage andre redskaber i brug. Officiel anerkendelse kan være et redskab. Grønland og Færøerne er officielt anerkendt gennem hjemme- og selvstyreordningerne. Problemet er, at hjemme- og selvstyreordningerne ikke

har beføjelser i den danske del af Rigsfællesskabet. Hjemme- og selvstyreordningerne har derfor ikke indflydelse på deres landsfællers rettigheder i den danske del af Rigsfællesskabet. Det fordrer ekstra tiltag, hvis man vil ligestille grønlandere og færinger bosiddende i den danske del.

Et fællesskab af ligesindede grupper med fælles dagsorden

En officiel anerkendelse i overensstemmelse med Europarådets konventioner ville sikre ligestilling inden for Rigsfællesskabet og bidrage til fremtidig særbehandling med henblik på integration i den danske del af Rigsfællesskabet. En anerkendelse ville således også kunne rette op på Danmarks blakkede ry i FN og Europarådet vedrørende oprindelige folks rettigheder.

Hvis man ydermere tog skridtet til at vise respekt for hjemme- og selvstyreordningerne ved at lade Folketingets oversøiske medlemmer anvende deres modersmål på talerstolen og i sagsbehandlingen, så viser man at Rigsfællesskabet er et fællesskab af ligesindede grupper med forskellig baggrund, men med fælles dagsorden.

*Tove Hansen Malloy
Ph.d., politolog, adjungeret professor ved Europa-Universitetet i Flensborg og eks-tern lektor på Roskilde Universitet. Tilknyttet Europarådet og OSCEs Højkommissær vedrørende nationale mindretal som konsulent. Dansk medlem af Ram-*

mekonventionens ekspertkomité 2011-2018 og komitéens ligestillingsrapportør 2016-2018. Forhenværende direktør for Det europæiske Mindretalscenter i Flensborg (2009-2019) og mangeårigt virke i Udenrigsministeriet.

Kilder

¹UNITED NATIONS SPECIAL RAPPORTEUR ON THE RIGHTS OF INDIGENOUS PEOPLES Mr. Francisco Cali-Tzay Visit to Denmark and Greenland 1-10 February 2023 End of Mission Statement: <https://www.ohchr.org/sites/default/files/documents/issues/indigenouspeoples/sr/statements/eom-statement-denmark-greenland-sr-indigenous-2023-02-10.pdf>

²Indenrigsministeriet (1999). Danmarks første rapport i henhold til Europarådets rammekonvention om beskyttelse af nationale mindretal, marts 1999. <https://www.coe.int/en/web/minorities/denmark>

³Alle rapporter vedr. Danmarks forhold til Rammekonventionen er tilgængelige på Europarådets hjemmeside for nationale mindretal, <https://www.coe.int/en/web/minorities/denmark>

⁴L142 Lov om ændring af lov om folkeskolen og lov om friskoler og private grundskoler m.v. (Modersmålsundervisning og sprogsstimulering) af 23/5/2002. Folketingstidende, 3688. https://www.folketingstidende.dk/samling/20012/lovforslag/L142/20012_L142_som_fremsat.pdf

⁵Laage-Petersen, Jette et al. (2015). Ligebehandling af grønlændere i Danmark: grønlænderes oplevelser af mødet med det danske samfund. København: Institut for Menneskerettigheder.

⁶Advisory Committee on the implementation of the Framework Convention for the Protection of National Minorities, "The Language Rights of Persons Belonging to National Minorities under The Framework Convention," Thematic Commentary No. 3, vedtaget 24/5/2012. <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016800c108d>

⁷Alle rapporter vedr. Finlands forhold til Rammekonventionen er tilgængelige på Europarådets hjemmeside for nationale mindretal, <https://www.coe.int/en/web/minorities/finland>

⁸Alle rapporter vedr. Sveriges forhold til Rammekonventionen er tilgængelige på Europarådets hjemmeside for nationale mindretal, <https://www.coe.int/en/web/minorities/sweden>

⁹Alle rapporter vedr. Norges forhold til Rammekonventionen er tilgængelige på Europarådets hjemmeside for nationale mindretal, <https://www.coe.int/en/web/minorities/norway>

¹⁰Forslag til Inatsisartutbeslutning om, at Naalakkersuisut pålægges at opfordre rigsmyndighederne til at anerkende grønlændere i Danmark som et mindretal jf. Rammekonventionen for Nationale mindretal (FCNM) og Den Europæiske pagt om Regionale sprog eller mindretalssprog (Sprogpagten) fremsat af medlem af Inatsisartut Kuno Fencker, Siumut. <https://ina.gl/samlinger/oversigt-over-samlinger/samling/punktliste/?lang=da&day=>

Den farlige fascination af fortid og storhed

Af Karsten Fledelius

Hvad er det, der driver en leder som Putin, og hvad er det, der gør dette så udfordrende for os? Det er nok hans helt uforbeholdne opfattelse af en tidligere supermagts ret til at genrejse sin magt. Som om man kan have hævd på storhed!

Jamen, kan man da ikke det? Ifølge John Maersheimer, som for nylig har været fremme i medierne, ligger "skylden" for Ruslands krig mod Ukraine i NATOs aggressive fremmarch mod Rusland efter 1991. Han mener, at vi skulle have vist forståelse for, at russerne med deres erfaringer for invasioner fra vest siden 1200-tallet må have en bred sikkerhedszone omkring sig for at kunne beskytte sig mod angreb fra storimperialister som Napoleon og Hitler. Men prisen for Ruslands sikkerhedszone i hhv. 1815 og 1945 kom russernes naboer til at betale, fremfor alle polakkerne, men også de mange andre folk, som gennem tiden har måttet bøj sig for den russiske udgave af imperietanken.

Karakteristisk for imperietanken – som for andre imperiepolitikker – er dels ønsket om respekt som (mindst) ligeværdig stormagt fra andre stormagter, dels missionstanken som ser ens eget imperium som en unik gave til menneskeheden – måske ligefrem dens frelser. Stalin byggede sit imperium på en hjemmedyrket version af "marxismen-leninismen", som bekendt styrtede sammen indefra i 1991. Jeltsin forsøgte derefter at afvikle imperiet på samme måde som englænderne, som efter Første Verdenskrig omdannede deres "Empire" til et "Commonwealth", med oprettelsen af SNG, på engelsk CIS, Commonwealth of Independent States. Kun de tre baltiske republikker nægtede fra starten at deltage i samarbejdet. Tilsyneladende accepterede Putin dette nye format i 1999, men hans tidlige fremhævelse af Sovjetimperiets sammenbrud som en

geopolitisk katastrofe oversattes hurtigt til tesen om "det nære udland", i forhold til hvilket Rusland havde særlige rettigheder og en bestemt grad af indflydelse. Og SNG har været et af de instrumenter, han har forsøgt at udnytte. Indtil videre er det kun Georgien (2008), Ukraine (2018) og Moldova (2023), som siden formelt er udtrådt.

I første række var det dog Ruslands ledes mål at holde sammen på den forbundsstat, som var tilbage under Moskvas direkte lederskab efter Sovjetunionens opløsning i 1991. Og heri fik de Vestens støtte. Også til at Rusland blev den eneste af Sovjetunionens efterfølgerstater, som skulle beholde deres atomvåben, mens de andre, Ukraine, Belarus og Kazakhstan, til gengæld i 1994 fik deres sikkerhed og uafhængighed garanteret af det internationale samfund, herunder Rusland.

På den anden side fik Moskva ganske frie hænder over for Ruslands "indre" nationaliteter. Dette fik i første række tjeterne i Nordkaukasus at føle, gennem to for tjeterne stadig mere ødelæggende krige, den første under Jeltsin, den anden under Putin. Det fandt omverdenen sig i, fordi den så en bevarelse af Rusland, verdens næst-stærkeste atommagt, som nødvendig for den globale stabilitet. Man ønskede en stærk leder i Moskva, der samtidig kunne holde både kommunisten Zjiganov og den nationalromantiske tsar- og Stalindyrker Zjirinovskij fra magten. I 1999 gik man så vidt som at optage Rusland i Europarådet – den endelige accept af Rusland som en del af Europas værdibaserede fællesskab.

Imperiets genopvågning

Men som vi har set, blev det ikke afslutningen på russernes imperiedrømme. Hverken Putins egne eller flertallet af hans landsmænds. Det er den sørgelige lære, vi har måttet drage af begivenhederne siden Krim-annekteringen i 2014 og Ukraine-invasionen i 2022. Det har

vist sig med Putin, som det viste sig med Hitler: Hans taler og skrifter gennem årene har været mere oplysende om hans indre tanker, end de fleste af os har villet tro. Åbenbart med større succes i det brede russiske folk, end vi havde troet muligt. Og i stigende grad præget af historiske referencer til både tsar- og sovjettiden. Putins store tale i 2021 rettet mod det "Kollektive Vesten" kan faktisk ses som en parallel til, at hans berømte forgænger tsar Peter I i 1721 antog den pompøse udenlandske titel "imperator" for at komme på linje med den tysk-romerske kejser i Wien.

Også Stalin så Peter "den Store" som et forbillede – den eneste af Ruslands tsarer, han respekterede, ud over Ivan "den Grusomme". Peters pompøse rytterstatue i Leningrad/St. Petersburg, rejst af kejserinde Katarina II, lod Stalin blive stående ligesom statuen af en anden fremtrædende "imperator", Nikolaj I (1825-55), den russiske politistats fader. Sidstnævnte er også et forbillede for Putin, som helt har overtaget Nikolajs opfattelse af grundlaget for Ruslands storhed: autokrati, ortodoksi og nationalbevidsthed. Men nyt i forhold til fortiden er Putins makkerskab med patriark Kirill I, som nærmest har fået en rolle som chefideolog i regimets proklamerede kamp for de sande kristne værdier (bl.a. mod LGBTQ+) og for en verdensomspændende russisk civilisation som ledestjerne for menneskeheden i det nye årtusinde.

Ny i forhold til både Stalin og resten af Ruslands ledere i 1900-tallet er dyrkelsen af den sidste tsar, Nikolaj II, som i 1918 med sin familie blev likvideret på Lenins direkte ordre, men i år 2000 blev ophøjet til helgen efter ihærdigt lobbyarbejde fra især de russiske emigranter side. Faktisk var den daværende patriark Aleksej II ikke så entusiastisk omkring tsarens helgenstatus, men andre i kirken så denne "forfremmelse" af den sidste tsar med det tragiske endeligt som en symbolsk sejr over kommunismen. Og

Putin så betydningen af Nikolaj II som identitetsbærer. Som et ikon på begreberne autokrati, ortodoksi og russiskhed. Som et ikon på Ruslands storhed før Første Verdenskrig. Og et udtryk for den stærke tro, hvormed en sand russer møder sin skæbne – og dermed vinder udødelighed. Det er således karakteristisk for kirkerne i Rusland i dag, at man altid kan finde mindst én ikon med Nikolaj II i en prominent placering. Dette gælder ikke i Ukraine – med mindre det da er en af de kirker, der stadig hører under Moskva-patriarkatet.

Den nationale symbolik

Hermed er vi inde ved kernen af Putins "fusionssymbolik": at kæde fortid, nutid og fremtid sammen i en vision af russerne som et udvalgt folk på globalt plan. Som Hitler gjorde det med tyskerne 1923-45. Og som Stalin gjorde det med russerne fra 1936, i første omgang som et svar på truslen fra Tyskland. Begge hyldede de en national socialisme. Det var også i forbindelse med verdenskrigen, at Stalin fik skabt en ny nationalsang for Sovjetunionen, som erstatning for "Internationale", selv om teksten til dens pompøse melodi først blev skrevet færdig og godkendt i 1945. Jeltsin erstattede den i 1992 med en melodi af komponisten Glinka fra 1800-tallet, men Putin genindførte melodien i år 2000 som russisk nationalmelodi, dog med en ny tekst (i øvrigt skrevet af samme forfatter, som stadig var i live!). På den måde stræbte Putin efter at komme russiske nostalgikere af alle slags i møde. Som han har gjort sidenhen, senest med invasionen i 2022, som er forsøgt retfærdiggjort både som en fortsættelse af kampen mod Hitler, men samtidig som en virkeliggørelse af en vision om et samlet "Rus", som svarer til den officielle version af russisk-ortodoks kristendom: et evigt, helligt Storrusland og russerne som Guds udvalgte folk.

Ukrainernes brøde er, set med Putins øjne, at de forkaster denne vision. At de ikke vil se sig selv som en del af dette udvalgte folk, men som noget andet. Ved at forkaste visionen har de fornægtet den historiske ret, Rusland ifølge Putin og hans rådgivere har fået af et guddom-

meligt forsyn. Ganske som Hitler så på de folk af "nordisk" race, som ikke ville anerkende det tyske folk som en gave til civilisationen og forbillede for menneskeheden, som forrædere mod en højere verdensorden.

vi regning uden den vært, som har fulgt russerne som en forbandelse gennem århundreder: nostalgien, den længsel efter fordums storhed, som også tidligere har ledet et stort kulturfolk som tyskerne på afveje. Og den tendens til "russificering"

Ruslands præsident Vladimir Putin og Patriark Kirill af Moskva, overhoved for Den russisk-ortodokse kirke, samlet til den årlige hyldest af den russiske flåde. Flådens dag er en national helligdag i Rusland.
Foto: Shutterstock

Med nutidige ukraineres blik ser det helt anderledes ud: Krigen får mere og mere karakter af en postkolonial konflikt, hvor medlemmerne af en undertrykt nation søger sammen i kamp mod en i udgangspunktet overlegen stormagt, som i mange år har udnyttet dem som koloni og brugt dem som grundlaget for sin magt. Ganske ligesom inderne, da de i 1900-tallet ville frigøre sig fra det britiske overherredømme. Englænderne var kloge nok til ikke at sende en invasionshær imod dem dengang. Vi var mange, der troede, at russernes ledere ville være lige så kloge i dag. Men her gjorde

af hele imperiet, som allerede var udtalt i sidste halvdel af 1800-tallet, blev genoptaget af Stalin, og nu også er en del af Putins projekt Russkij Mir, den russiske verden, som i sin seneste version forudsætter total assimilation af ukrainerne. Således røveri af over 2000 gamle kulturskatte i ukrainske museer under henvisning til, at de tilhører den gamle Sovjetunions kulturejendom og dermed i dag retteligt tilhører Rusland.

Tyskernes kunstrov fra de besatte lande er siden blevet tilbagesendt, hvor det har været muligt at opspore dem. Og tyskerne har i høj grad formået, efter 1945

og især efter 1990, at genskabe respekten for tyskernes store bidrag til verdenskulturen, som Hitlerregimet havde udnyttet i sin propaganda. Det samme har i høj grad været tilfældet for russerne og deres betydelige bidrag til verdenskulturen på mange felter. Idet det dog skal bemærkes, at de fleste af disse bidrag er blevet skabt af personer, som på den ene eller den anden måde var i modsætning til det aktuelle regime. Og at en stor del af kulturpersonlighederne i virkeligheden stammede fra andre af imperiets folkeslag end russerne – fx ukrainere eller jøder.

Men den kulturelle kapital, Rusland gennem århundreder har opbygget, er nu sat ind på et yderst tvivlsomt projekt, som få af Ruslands store forfattere, komponister og kunstnere ville kunne have identificeret sig med. Russisk sprog og kultur er sammen med befolkningen blevet gidsler for ledelsens stormagtsromantik, som truer med at gøre russerne til en paria-nation – sådan som det også skete for serberne i 1990'erne, og som tyskerne først i dette århundrede har arbejdet sig ud af.

Det havde unægtelig været klogere for alle, hvis Rusland kunne have lagt fortiden bag sig og overladt det til Ukraine selv at bestemme sin fremtid. Putin ville alligevel være gået over i historien som en af Ruslands længst fungerende ledere. Men han og hans rådgivere har villet det anderledes og baserer nu åbent Ruslands, og sin egen, fremtid på en "endelig løsning" på "problemet" Ukraine, som lægger op til knald eller fald. I strid modsætning til Ruslands egne internationale forpligtelser samt de store fælles udfordringer, som både Rusland, Europa og resten af verden står overfor på klima- og energiområdet.

Den systemiske usandhed – og "specialoperationens" egentlige mål

I en sådan situation er krig naturligvis en helt uforsvarlig tilgang til problemerne, et ressourcespild og en forureningskilde af dimensioner. Og i dette tilfælde kan der ingen tvivl være om, hvem der er aggressor. Selv om det skildres omvendt fra Kremles side. Og det bliver straffet med

hårde domme, hvis nogen i Rusland tillader sig at tvivle på den officielle "sandhed", hvilket er svært at anse som andet end et udtryk for regimets desperation, efter at den indledningsvise invasionskamp sidste år slog fejl. Dette har i øvrigt været et hårdt slag for Putins forsøg på at "gøre Rusland stort igen" i omverdenens øjne. Og i Rusland kan der kun dækkes over det med systematiske fortielser og direkte løgne, som når man i TV fortæller befolkningen, at den "specielle operation" kun retter sig mod militære mål og konsekvent bestræber sig for at undgå civile mål, og når det endelig sker, er det fordi "nazisterne" i Ukraine dækker sig bag civilbefolkningen, i en kamp som dybest set er USA's mod Rusland.

Men hvad drejer denne "krig" sig så om, ud over at genrejse Rusland som imperium? I høj grad at legitimere Putins genvalg i 2024 som en nødvendighed for nationen. Allerede hans tilbagevenden til præsidentposten i 2012 efter de meget styrede valg til dumaen i 2011 og selv præsidentvalget fik hans opinionstal til at dale faretruende. De steg så igen efter annekteringen af Krim og dannelsen af de østukrainske udbryderrepublikker, som en overgang fik hans popularitet til at stige, trods sanktionerne fra udlandet. Men Ukraines evne til at bevare og videreudvikle en demokratisk ramme om samfundet og den gradvise reduktion af russisk indflydelse i landet var næppe forudset af Putin, lige så lidt som udlandets fastholden af sanktionspolitikken. Samtidig steg det indre pres på regimet bl.a. efter forhøjelsen af pensionsalderen, men også pga. stigende opmærksomhed på den korruption, den forrige præsident havde hævdet at ville bekæmpe. Mange har også set det som et dårligt tegn, da man besluttede at forlænge præsidentens valgperiode fra 4 til 6 år – hvilket ville sikre Putin muligheden for at blive siddende indtil 2024, efter at han blev genvalgt i 2018. Men i 2020 foretog en lydig дума en forfatningsrevision, som nulstillede præsidentperioderne og derved gjorde det muligt for Putin at blive siddende mange år endnu. Det kunne mærkes på opinionstallene.

Men to faktorer i 2020 kom yderlige-

re til at spille en rolle: corona-krisen og kampen om præsidentposten i USA, som førte til Trumps fald og de skandaløse begivenheder 6.1.2021 i Washington, hvor den afgående præsident gjorde hvad han kunne for at annullere valget af Biden, men blev bremset af vicepræsidenten og kongressen. Det indskrænkede Putins internationale manøvre frihed og styrkede Ukraines. Men det skabte samtidig en situation, hvor Putin ville være bedre i stand til at spille på et narrativ om indkredsning og truet, som i befolkningens øje ville kunne retfærdiggøre hans forbliven på præsidentposten i lang tid fremover. I virkeligheden giver den fortsatte krig om Ukraine Putin en chance for at blive siddende på magten – tålt af flertallet af befolkningen, fordi den er bange for kaos, nederlag og opløsning, og af de aktører i omverdenen, som frygter, at Putins fald vil kunne skabe større turbulens og ustabilitet end hans forbliven ved magten. Billedet af Putin som den moderne tsar, som kæmper for at holde de onde kræfter væk fra Moder Rusland, og fra verden mere generelt, er blevet opgraderet i dagens Rusland, trods støj fra fronten, droner over Moskva og Wagner-gruppens ejendommelige oprør. Men hvor længe det holder, er uforudsigeligt. Hvad der i hvert fald er sikkert, er at Rusland i 2023 er trådt ind i det samme, som Tyskland trådte ind i for 80 år siden: Den Totale Krig. Og det er i sidste ende en kamp om storhed eller fald, hvor patriotismen iscenesættes og er på skoleskemaet fra de yngste klasser, og hvor man allerede nu på russisk TV kan se russiske skoleelever eksercere i uniform til ære for de faldne soldater.

Den Totale Krig

I erindringen kan noget sådant fremkalde billedet af den 10-årige tyske dreng, som stolt modtager Jernkorset af Hitler ved den sidste kendte filmugejournal fra Tyskland i 1945. Det er et uhyggeligt tegn, når den vemodige sorg over de mange faldne omsættes til en dyrkelse af dem som helte og forbilleder på evig ære. Igen noget som Hitlers Tyskland omhyggeligt dyrkede allerede før Anden Verdenskrig, da det dels var Første Ver-

denskrigs faldne, dels unge nazister der døde ved Hitlers fejlslagne kup i 1923 i München eller senere ved sammenstødene med kommunister i gadekampe i Berlin, som var genstand for film efter film. I en film med navnet "Ewige Wache" ses således en parade ved to ærestempler, der blev opført i München for de 16 faldne i 1923, med unge nazister der står på "evig vagt" og svarede "Her!" på en rituel oplæsning af navnene på de faldne. Her stod de levende altså på vagt for de faldne, fordi de ikke var døde, men havde fået evigt liv!

En moderne variant af samme tema forekom for nylig, hvor en officer i et russisk medie fremhævede, at det da var bedre at dø tidligt som helt for fædrelandet end af narko og alkohol. Men hvem siger, at der kun findes disse to alternativer?

Hvorfor reagerer så mange russere alligevel med accept på den officielle propaganda? Professor Bent Jensen, kendt for sin Sovjetforskning, giver i sine erindringer fra 2022 – efter invasionen – følgende vurdering (s.347): "Den negative arv fra sovjettiden har vist sig at have en overraskende styrke og en langtidsholdbarhed i den forstand, at magthaverne ikke har lagt den totalitære stats metoder og politik bag sig, og befolkningen trods mere frihed og økonomisk fremgang i brede lag lader sig underlægge et regime, der taler ind i en længsel efter Ruslands storhed. ... Den gamle sovjetiske nomenklatura (elite) viste sig fortsat

at dominere det russiske regeringsmaskineri, som på sin side fortsat dominerede det russiske samfund. Det er med andre ord arven fra det totalitære sovjetsystem, som forklarer Putins regimes opkomst og forankring i befolkningen." Men også ukrainerne har været under Sovjetregimet – hvorfor har de reageret lige modsat? Er der virkelig så stor forskel mellem russere og ukrainere?

Tabet af fællesskabet

Ikke nødvendigvis, hvis vi går 150 år tilbage. Men ser vi på Ukraines skæbne efter 1914 sammenlignet med Ruslands, den store hungersnød under Stalin, rædslerne under Anden Verdenskrig, og så den behandling som andenklasses nation i forhold til russerne, som fortsatte efter Stalins død, har vi noget af svaret. Nikita Khrusjtjov, som var vokset op tæt på grænsen til Ukraine og giftede sig med en ukrainer, forsøgte at rette op på de historiske uretfærdigheder ved at overdrage Krim fra Rusland til Ukraine i 1954, 300-året for Don-kosakkernes frivillige tilslutning til Rusland. Men selvom alle ukrainere i 1990 kunne tale russisk, og mange var vokset op med det som modersmål, var der alligevel bred tilslutning til Ukraines selvstændighed i 1990-91, og flertallet af Krims befolkning valgte ved den lejlighed at høre under Kyiv, da de blev spurgt. Igen valgte et flertal af befolkningen Ukraine i 2003-4 ved den "Orange Revolution" og ti år efter ved Majdan. Og dermed valgte de også

Europa, efter at Rusland under Putin har fjernet sig fra ideen om et fælleseuropæisk værdifællesskab fra Azorerne til Beringstrædet. Sagt med andre ord: projektet at gøre Rusland stort igen har ikke kunnet sælges til flertallet af ukrainere. Det er måske Putins største og mest afgørende nederlag indtil nu, og et tilbageslag for projektet Russkij Mir (Den Russiske Verden), som også rammer russisk kultur og sprog både lokalt i Ukraine og på verdensplan. Det er ikke kun i Ukraine, at man i dag vender sig fjendtligt mod russisk kultur fra 1800-tallet og frem, hvor selv store forfattere som Pusjkin, Lermontov og Dostojevskij kan blive opfattet som repræsentanter for storrussisk imperialisme. Man kan sige, at netop de henvisninger til russisk kulturs store bidrag til verdenskulturen, som Putins og hans tilhængere bruger som argument for den plads, der tilkommer Rusland på alle mulige felter, har givet bagslag. Men det får næppe Putin til at opgive kampen for sit nostalgiske projekt, da netop dette er med til at holde ham ved magten.

Karsten Fledelius

Historiker, medieforsker, forfatter, medlem af Den Danske Helsinki-Komités bestyrelse og lektor emeritus, Københavns Universitet. Aktiv formidler med speciale inden for Balkans historie.

MENNESKERET & VRANG
DEN DANSKE HELSINKI-KOMITÉ FOR MENNESKERETTIGHEDER

Rusland og dødsstraffen

Af **Mette Skak**

Midt i strømmen af dårlige nyheder om skærpelsen af diktaturet i Putins Rusland er det værd at drøfte en markant undtagelse. Nemlig, at Rusland trods landets udelukkelse fra Europarådet 16. marts sidste år som følge af dets fuldbyrdede angrebskrig mod Ukraine ikke formelt har genindført dødsstraffen. Noget af det, der kendetegner Europarådets menneskeretspolitik er jo kravet om, at medlemslandene skal afskaffe dødsstraffen. Det har gjort Europa til et kontinent uden dødsstraf på nær Belarus, der ikke er medlem af Europarådet og ivrigt eksekverer dødsdomme som led i opretholdelsen af Lukasjenkos diktatur. Antagelig har Europarådets humanitære fremsynethed påvirket mange lande i det globale syd til sjældnere at straffe med døden.

Som led i Ruslands optagelse i Europarådet indførte man i 1996 et moratorium for udøvelse af dødsstraffen, der ellers har været fast statslig praksis gennem flere århundreder. Tænk bare på forfatteren Dostojevskij, der oplevede at blive dødsdømt, for så i sidste øjeblik at blive benådet, da han stod med sækken trukket over hovedet og henrettelsespelotonens geværer rettet mod sit bryst den 22. december 1849. Som påvist i Kommunismens Sorte Bog var de sovjetiske diktatorer Lenin og Stalin langt mere blodtørstige end zarerne i deres iver efter at henrette genstridige bønder, andre "folkefjender", officerer og partifæller, der ikke fulgte partilinjen i tykt og tyndt. Dødsstraffen prægede også tiden efter Stalin med 33.329 henrettelser i årene 1954-1991. Men det postsovjetiske Rusland slog bremserne i for udøvelsen af dødsstraffen, fordi det var en mærkesag for landets første præsident Jeltsin at få Rusland med i Europarådet. Alligevel blev hele 116 russiske statsborgere henrettet i 1998.

Moratoriet slog først senere igennem. Derfor er situationen den paradoksale, at det er den mere og mere åbenlyst diktatoriske præsident Putin, der kan bryste sig af aldrig at have skrevet under på en officielt statslig dødsdom, selv om han har uendelig meget andet på samvittigheden, jf. stævningen fra Den Internationale Straffedomstol i marts i år. Mit indlæg her skal altså på ingen måde læses som en frikendelse af Putin; det er ene og alene tænkt som et indblik i et af Ruslands paradokser. Sagen er nemlig, at den menige russer typisk er en svoren tilhænger af dødsstraf. En holdningsundersøgelse fra 2020 viste, at 69 pct. – altså over 2/3 – af borgerne i Rusland går ind for dødsstraf, hvorimod det i Danmark kun er hver femte adspurgte. Det har heller ikke skortet på politisk pres for at udnytte Ruslands udtræden af Europarådet til at genindføre dødsstraffen. Således gik den nyudsprungne hardliner, Ruslands tidligere præsident Medvedev, i brechen for på ny at indføre dødsstraf allerede dagen efter, at det stod klart, at Rusland ville ryge ud af Europarådet.

Putin gør hvad han kan for at udvise brutalitet og signalere samklang med den forrædede russiske machokultur. Mange analytikere fortolker Ukrainekrigen som et vidnesbyrd om Putins selvradikalisering og taler ligefrem om den døds kult, der nu om stunder kendetegner Putins Rusland. Sandt er det, at han flere gange verbalt har udtrykt en nihilistisk indstilling til livet. På et møde med russiske soldatermodre sidst i november 2022 gav Putin udtryk for, at meningen med livet kun er døden. Direkte henvendt til en mor, hvis søn var blevet dræbt i krigen mod Ukraine, sagde han: "Vi forlader alle denne verden før eller siden. Deres søns død er ikke forgæves, for han fuldendte sin mission i stedet for at dø af vodka e.l." (citeret efter sociologen Dina Khapaeva i Meduza, 19. januar, 2023). Dødsforherligelsen præger russiske TV-propagandister som Vladimir Solovjov. Ifølge ham

bør russerne ikke frygte døden, for de kommer jo i Himlen!

Nogle iagttagere i Vesten spørger, om vi mon skal læse Putins hårrejsende trusler om at bruge atomvåben ind i denne kontekst af nihilisme og tilsyneladende personlig dødsdrift hos Putin? Det gælder f.eks. Claus von Barnekow i et tankevækkende indlæg i Altinget fra 16. marts i år ("Tidligere ambassadør: Ligesom Hitler er Putin en radikal taber, der ønsker at se verden brænde"). Men spørgsmålet er, om ikke Putins manglende genindførelse af dødsstraffen viser os Putins sande ansigt, dvs. hans dybe angst for døden og instinkt for selv at overleve? Under alle omstændigheder er det værd at nævne, at han i december 2022 netop valgte at fastholde Ruslands moratorium på dødsstraffen med den begrundelse, at en genindførelse ville kræve en forfatningsændring (TASS, 7. dec. 2022). Her vil jeg minde om, at Putin i 2020 dog ikke holdt sig tilbage for at lave en opsigtsvækkende ændring af den russiske forfatning for at gøre det muligt for ham selv at fortsætte som præsident eller rettere diktator frem til 2036.

Et andet indicium på Putins overlever-psykologi er hans bizarre optræden i forbindelse med Prigozjins væbnede mytteri 24. juni i år. Om morgenen holdt han først en dunder tale, hvor Prigozjin blev kaldt forræder, mens mytteriet blev udnævnt til at være "en kniv i ryggen" i klasse med Ruslands skæbneår 1917. Anklagen om forræderi blev afkodet som en de facto dødsdom over Prigozjin. For uanset moratoriet på dødsstraffen har Kreml ikke holdt sig tilbage med attentater og attentatforsøg på regimekritikere og frafaldne spioner. Tænk bare på Aleksandr Litvinenko, Sergej Skripal og Aleksej Navalnyj. Som bekendt endte Prigozjin-dramaet senere samme dag med det besynderlige forlig, som Belarus' diktator Lukasjenko bragte i stand. Vel at mærke efter, at Putin efter sigende havde forladt Moskva og reelt var flygtet. Spø-

gefugle i Ukraine fandt på en Putin-udgave af Zelenskijs bonmot: "I don't need a ride, I need ammo!" – nemlig: "I don't need ammo, I need a ride!". I mødet med væbnet modstand viste Putin sig at være den, der springer op som en løve og falder ned som et lam. For selv om Prigozjin i mellemtiden er blevet offer for Putins hævn forbliver hovedindtrykket fra dagen for mytteriet en rådvild og alt andet end heroisk optræden.

Ergo er Putins dødsforagt en dødsforagt på vegne af andre sådan, som den blev udstillet af Lord Farqart i børnefilmen Shrek: "Some of you may die, but that is a sacrifice I am willing to pay." Således mener den russiske atomvåbenekspert Pavel Podvig, at Putins trusler om at bruge atomvåben ikke er troværdige. Men

hvori består da forbindelsen mellem Putins hang til livet og Ruslands opretholdelse af moratoriet på dødsstraffen? På det punkt fik jeg tilbage i 2008 – dvs. efter Putins koldkrigeriske Münchentale i 2007 – måske et afslørende indblik i Putins personlighed. Under en samtale med en berøgtet Kreml-insider spurgte jeg drillende, hvorfor Rusland dog gad være medlem af så blødsødent et forum som Europarådet? Spørgsmålet affødte et meget ordrigt ikke-svar. Da jeg omtalte episoden for min næste samtalepartner, en noget mere ærlig kender af Kreml, var hans kommentar noget i retning af: "Her i Rusland ved vi af erfaring, at alt kan ske – revolutioner, kup eller borgerkrig. Ingen kan vide sig sikker, end ikke Putin. Så for ham udgør Europarådets afskaf-

felse af dødsstraffen en livsforsikring. Hvis han fjernes fra magten, ryger han formentlig i arbejdslejr. Men selv om det bliver barsk, dør man ikke af det, men genforenes før eller siden med familie og venner."

Mette Skak

Lektor emerita på Institut for statskundskab, Aarhus Universitet. Mangeårig forskning i Ruslands udenrigs- og sikkerhedspolitik, eksempelvis analyse af Ruslands paradoksale forhold til Europarådet i bogkapitlet "Russia: Power Transition, Revisionism and Great Power Management", ss. 103-124 i Tonny Brems Knudsen & Cornelia Navari (eds.) Power Transition in International Society. Rising Powers, Institutional Change and the New World Order, Palgrave Macmillan 2022.

Rapporter om menneskerets-situationen i Belarus

Af Ole Meldgaard

Lige før sommerferien udsendte OSCE en rapport om menneskeretsituationen i Belarus. Konklusionen er, at regimets repressive politik er tiltaget gennem de sidste par år for at sikre regeringen fuld kontrol med hele samfundet.

De politiske rettigheder og udsigterne til en demokratisering er forringet, og det generelle klima med undertrykkelse og menneskeretskrænkelser har indskrænket samfundslivet i landet.

En tilsvarende rapport fra FN's højkommissær for menneskerettigheder konkluderer, at der er tilstrækkelig grund til at mene, at udbredte, systematiske og grove overtrædelser af menneskerettighederne er blevet og bliver begået i Belarus.

Efter de massive folkelige protester på grund af det svindlede præsidentvalg den 9. august 2020 har regimet gennemført en iøjnefaldende lang række lovændringer, herunder en forfatningsændring, der giver regeringen et enestående arsenal af lovgivning, som er designet til at hindre enhver form for opposition eller alternativ til styret. OSCE-rapporten beskriver det som "et bredere mønster af politiske tiltag, der sigter mod en tiltagende, politisk motiveret undertrykkelse af det belarusiske folk".

Lovændringerne samler sig om bestemmelser mod ekstremisme, ekstremistiske aktiviteter, ekstremistisk materiale og ekstremistiske organisationer, men definitionerne på ekstremisme er så vage, at de kan anvendes – og bliver anvendt – på mange former for ytringer, målrettet den politiske opposition.

Arrestationer

Der bliver hele tiden foretaget arrestationer, ofte i bølger mod demonstranter, politiske modstandere, menneskeretsforkæmpere, journalister, fagforeningsfolk, forsvarere og mennesker, som er imod krigen i Ukraine eller som af andre grunde findes mistænkelige.

Arrestationerne er ofte arbitrære og organiseret som raids i byer og virksomheder. Myndighederne trænger ind i folks hjem og kræver med vold og trusler adgang til mobiltelefoner og computere, bl.a. af journalister.

Tusindvis af mennesker blev arresteret lige efter præsidentvalget. De fleste blev hurtigt løsladt igen uden tiltale, men efterfølgende er myndighederne gået målrettet efter borgere, som deltog i demonstrationerne, og de har forsikret,

at de vil finde og straffe enhver, som er involveret i organisering af protester i landet.

Til det formål anvender de bl.a. digital overvågning og ansigtsgenkendelse, ligesom kunstig intelligens anvendes til opsporing af såkaldt ekstremistisk materiale.

Regeringen har oprettet lister med personer, som de hævder har været involveret i ekstremistiske aktiviteter, og der er lister med materiale, som er klassificeret som ekstremistisk, og som det er strafbart at være i besiddelse af eller distribuere. Der er ligeledes en liste over terrorvirksomhed.

En ny lov skal forebygge rehabilitering af nazisme, og der er en liste med nazi-symboler. Myndighedernes retorik fører ofte til en sidestilling mellem eks-

Mens det endnu var muligt at demonstrere i Belarus: Fredelige demonstranter på Uafhængighedsboulevarden i Minsk, der protesterer mod det manipulerede præsidentvalg i 2020. På billedet ses de i dag totalforbudte ikke-kommunistiske nationalsymboler, den hvid-røde trikolore og "pogonja", den stejle korsridder. Bruger man dem, eller bare farverne, kan man nu få lange fængselsdømme for statsfjendlig virksomhed. Minsk, Belarus, 23. august 2020. Foto: Shutterstock

tremisme og nazisme og fascisme, som er ganske effektivt til at undertrykke oppositionelle ideer og bevægelser.

OSCE bemærker, at listeprocedurene mangler gennemsuelighed og at listerne stort set er i hænderne på den udøvende magt med en ujævn involvering af retsvæsenet.

Der er mindst 1.486 politiske fanger i Belarus (18. april 2023) efter internationale definitioner, men mange tusinder er blevet udsat for og udsættes for politisk motiverede arrestationer, tilbageholdelser og fængslinger.

Blandt fangerne er vinderen af Nobels Fredspris i 2022, Ales Bialiatski. I marts i år blev han idømt 10 års fængsel for smugling af penge og for finansiering af aktiviteter og grupper, som groft krænker den offentlige orden, som det hed i styrets begrundelse.

En lovændring udvider mulighederne for at anvende dødsstraf. Også her peger eksperter på vage definitioner og problemerne med en fair rettergang. Lovændringen kan potentielt dække dissens og forsvar for menneskerettigheder.

Myndighederne kan også fratage belarusere i udlandet statsborgerskabet, hvis de findes skyldige i ekstremistaktiviteter – også hvis de har erhvervet statsborgerskabet ved fødslen. Dermed mister de alle politiske rettigheder og bliver statsløse.

Forældre kan ved retten få fjernet deres børn, hvis de ikke opdrager dem til respekt for love og for historiske og nationale traditioner i Belarus.

Kontrol med civilsamfundet

En kampagne i 2021 ramte civilsamfundet hårdt, og mindst en fjerdedel af foreningerne i Belarus blev lukket. Foreningerne blev sat i forbindelse med udenlandsk indflydelse og fascistisk ideologi.

Styret er nu i gang med at overtage kontrollen med de resterende foreninger ved at gøre dem halvstatslige og med fuld tilslutning til den officielle politik.

Personer, som er aktive i en ikke-registreret eller lukket organisation, risikerer to års fængsel. Også uafhængige fag-

foreninger er opløst. Det samme er den belarusiske Helsinki-Komité, den ældste menneskeretsorganisation i Belarus.

Uafhængige medier lukkes af styret, journalister fængsles og adgangen til websider blokeres. Uafhængig journalistik sidestilles med ekstremisme. Journalister må ikke omtale uautoriserede protester. Gør de det alligevel, sidestilles det med deltagelse.

Gennem de sidste to år har ingen fået lov til at demonstrere for demokratiske ideer. Spontane forsamlinger, f.eks. på nationale højtidssage, bliver hurtigt spredt og de forsamlede arresteret.

Styret forsøger ikke at skjule anslagene men bekræfter dem ofte i udtalelser fra højeste sted. På et kabinetsmøde i juli 2021 sagde præsidenten, at han vil udrense civilsamfundet i Belarus, som han i et TV interview med BBC betegnede som udskud, der skal massakreres. "Hvis vi ikke allerede har likvideret dem, vil vi gøre det i den nærmeste fremtid".

Tortur

Udover massive krænkelser af basale menneskerettigheder såsom politiske rettigheder, forsamlingsfrihed, foreningsfrihed, ytringsfrihed, retten til information, til frihed og sikkerhed anvender regimet regelmæssig og organiseret tortur og andre grusomme, umenneskelige og nedværdigende behandlinger.

Torturen er såvel fysisk som psykisk med slag, spark og kvælning (asfyksi), med dødstrusler, trusler om vold og voldtægt og indsatte tvinges til at lytte til angstskrig.

Myndighederne lægger ikke skjul på den hårde behandling. Indenrigsministeren har udtalt, at hårdhændet internering har haft en ganske effektiv og ædruelig effekt.

Domstolene er ikke uafhængige og yder ingen garanti for en fair rettergang. Der er et ulige forhold mellem anklager og forsvarer. I mange tilfælde er politirapporterne eneste bevismateriale, som dommerne tager for gode varer, selv om de ofte er fejlbehæftede og har forkerede oplysninger.

Det er meget vanskeligt at appellere en

dom. Ofre for menneskerettighedskrænkelser er effektivt nægtet adgang til appel eller andre retsmidler.

Retssagerne foregår ofte bag lukkede døre, og forsvarere udsættes for forfølgelse og undertrykkelse. Siden valget i 2020 er omkring 100 advokater blevet tvunget til at stoppe, og hundreder har forladt professionen for ikke at blive forfulgt og straffet for at udøve deres hverv.

Klager over myndighedernes behandling afvises summarisk med begrundelsen, at de ikke kan bekræftes. Belarus har opsagt Den valgfri Protokol til den Internationale Konvention om Borgerlige og Politiske Rettigheder. Det har frataget borgerne en af de få muligheder for at appellere til internationale organer.

Læs mere:

OSCE Fact-Finding Mission in Belarus 2023 – Report on the Serious Threat to the OSCE Human Dimension in Belarus since 5 November 2020.

Report of the United Nations High Commissioner for Human Rights: Situation of Human Rights in Belarus in the run-up to the 2020 Presidential Election and in its Aftermath.

Ole Meldgaard

Tidligere chefkonsulent. Medlem af Helsinki-Komiteens bestyrelse samt en række andre internationale netværk og danske civilsamfundsorganisationer.

Mindeord for Arne Piel Christensen

Et mangeårigt medlem af Helsinki-Komiteens Rådgivende Gruppe, tidligere generalsekretær for Dansk Flygtningehjælp, Arne Piel Christensen, sov stille ind natten til 29. august, 85 år gammel, efter en markant og livslang indsats for udsatte eksistenser i det danske samfund og i Europa. Han var startet som ungdomskolelærer og efter militærtjenesten på Bornholm studerede han teologi og filosofi ved Københavns Universitet, men engagerede sig samtidig i socialt arbejde på Kofoeds Skole, som aldrig helt slap sit greb i ham. Bedst kendt er han dog nok for sin fremtrædende rolle i Dansk Flygtningehjælp. I 1967 blev han som 29-årig generalsekretær og beklædte denne post i over 30 år. Dermed fik Arne Piel Christensen en helt central rolle under den store

flygtningestrøm fra det tidligere Jugoslavien. Det var første gang, hvor jeg selv som medlem af Folkekirkens Nødhjælp lærte ham at kende som en effektiv og utrættelig samarbejdspartner. I 1999 blev han udsendt af Udenrigsministeriet som del af OSCE's mission i Kosovo som direktør for Departementet for Demokratisering 1999-2001.

Herefter virkede Arne Piel Christensen bl.a. som leder af Helsinki-komiteens sekretariat 2001-2004, hvor han ydede en betydelig indsats både fagligt og organisatorisk. Også siden har Komiteen haft stor glæde af hans erfaring, viden og engagement i mange forbindelser, altid lun, venlig, hjælpsom og inspirerende. Listen over hans andre tillidsposter er alenlang, således var han i mange år medlem af repræsentantskabet for Kofoeds Skole

og af skolens bestyrelse 2002-08. Også internationalt fortsatte han med at spille en væsentlig rolle, bl.a. fra 2002-2005 som præsident for VOICE i Bruxelles – Voluntary Organisations in Cooperation in Emergencies – et vigtigt samarbejdsorgan mellem de EU-baserede humanitære NGO'er og ECHO, Europa-Kommis-sionens afdeling for humanitær bistand og civilbeskyttelse.

I Helsinki-Komiteen er vi glade for, at vi så længe kunne beholde ham som aktivt medlem, for hans gode råd og hans medlevende engagement. En humanitisk ildsjæl, som lige til det sidste var tro mod sit sociale og internationale engagement til støtte for udsatte, fordrevne og flygtninge.

Æret være hans minde!

Af Karsten Fledelius

Magasinet udkommer 3-4 gange årligt.
Indlæg og andre bidrag kan sendes til redaktionen:

Den Danske Helsinki Komité for Menneskerettigheder
Bredgade 36B 1.tv., 1260 København K, Tel. 33 91 81 18

E-mail: post@helsinkicommittee.dk
Hjemmeside: www.helsinki Komiteen.dk